

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Specvlvm Ivris Gvlielmi Dvrandi

Durantis, Guilelmus

Augustae Taurinorum, 1578

Probationibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-96857](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-96857)

Specul. lib. ij. Partic. II.

¶ Terminus, unus an possit prefigi ad producendos testes super principali, & ad illos reprobandum.

¶ Actore non probante, reus, & si nihil præstiterit, absoluitur.

IN superiori tit. diximus, quid iuris sit cum quis actoris intentionem confitetur: nunc dicendum restat, quid iuris sit, cum negat. tunc enim actori incumbit probatio eius quod dicit, ff. de probationib. l. ij. vj. q. vlt. actor. 4. q. 3. ver. qui in a rendit. ideo de probationibus supponamus. **¶** Si ergo per re- s sponsonem ad positiones non est ponentis intentio probata, debet iudex partibus terminum statuere ad probandum hoc mō: Dicit enim notario scribere: q. statuo partibus terminum xv. dierum ad probandum, quod probare voluerint: quē terminū statuo pro prima dilacione. Vel sic statuo vsq; ad mensem pro prima, scdā & tertia dilacione: arg. ext. de prob. licet. Sed prius di- cū magis est in vsu. Sed & caue, vt in primo termino aliquā inducas probationem: alioquin nō dabitur tibi secunda dilatio sine causę cognitione. arg. in aut. de testi. collat. vij. § quia vero b secundū Aegid. **¶** Ex causā tamen dabitur tibi secunda & tertia: quarta vero non sine solennitate. quā prosecutur, vt §. de teste, 2. § qualiter autem. ver. volens ergo. & seq. **¶** Potest et vnus ter- c c minus prefigi ad pducendos testes super principali, & ad repro- bandos illos: ext. eo. c. presentium §. testes. **¶** & ex tunc non de- bet quis admitti ad reprobandum, vt ibi, & arg. in pre. c. licet. Sed videtur, quod tunc fraus poterit committi. nam si talis terminus datus est vtrique parti, actor malitiose differet, pducere testes suos vsq; ad vltimam horā finalis diei ipsius termini, vt sic reus suos nequeat intra terminū producere: qui etiam post terminū nō admittetur, vt in ea decre. Sed certe tūc dari debet reo noua di- latio ad probationem huiusmodi faciendam, argum. iij. quā. d extra de iudic. c. fin. & de testi. spo. frequens. §. solet. **¶** Sed & li- c c et præal. decret. licet, det mentem ad hoc, & nihilominus con- sideratis loci distantia, personarum & negotij qualitate, dilatio nem huiusmodi moderetur, vt in præd. §. quia vero. prope fin. extr. de appellat. cum sit Romana, & est expressum in præd. §. tes- tes. & vide §. de teste. §. qualiter in fi. De probationibus igitur aliqua disputemus, dicentes, Quis, & qualiter debet probare: Quid, & quando debet probari: Et quot sunt species probatio- f num f.

ADDITIONES.

a Supponamus. **¶** Per id patet, quod congrue præcessit supra prox. vt scri- psi super rub. eod. tit. in fi.
b Secundum Aegid. **¶** Cuius fuit totum, quod in hoc principio præcedit, & sequitur, sua rub. xlix. & videas, quod Aegid. & auctor consentiunt, in prin- cipio causę terminum ad probandum simul assignari actori & reo & faci- unt leges ff. eod. tit. l. quidam. C. ad leg. Corn. de falsis, l. vbi. & de abo- lit. l. fallaciter. Si enim id in criminalibus, fortius in civilibus. & facit decret. licet, eod. tit. l. statim allegat, & decret. cum causam, de testibus. Ad contrarium facit, quod notatur j. prox. versic. sed vbi ego dico, quod varietas causarum vtrunque dictum iustificat, si sunt duo electi, quorum vterque se confirmari petit, & aduersarium cassari, hic optime datur com- muni dilatio. Idem in interdido Vti possidetis, & similibus, & de his non est dubium. Sed si petis a me mutuum: depositum, legatum, vel aliquid tale, licet paribus nolentibus possit talis terminus assignari, puta quod reus possit restituere & petere nullū terminum sibi assignari cum actore, ne frustra fatigaretur actore non probante, maxime si sua defensio veniret probanda de longinquo, facit, quod not. de testibus, capitul. de testibus, in vltim. gloss. In foro tamen seculari, actore & reo volentibus probare per testes, caueat sibi reus, ne expectet publicationem testium actoris, si in foro illo seruaretur opinio Ioan. & Azo. vt scripsi super gloss. prædi- cta. Tunc ergo, per optime procedit datio communis termini, vt actor a- ctionem probet, & reus defensionem. In foro igitur canonico, vel seculari ubi nostra opinio seruaretur, procedit illa gloss. & terminorum diuisio. Sunt & qui dicunt, interesse actoris, terminum sibi & reo simul non dari, moti per l. petendū. de temp. in integ. restit. ut post foras dilaciones proba- re possit in termino reo d. nō. & hoc etiam eo inuito, vt notatur §. de dil- lat. §. uidendum. ver. quid si reus. Videamus de alia coniunctione, quam statim subdit, unicuique terminum dari ad producendum testes probato- rios in principio, & reprobatórios personarū: & fateor, q. sic fuit factum in dec. licet, eo. ti. statim alleg. & patet in decr. cum causam, de testib. & sic r. potuit, eo quod in ipsa productione etiam ante quam deponant, uel cū deponunt, possunt producere testes reprobatórios: tamen in ipsa eadem dec. licet, ibi, indulto ex tunc altero mense, & demum in dec. presentium, statim alleg. ibi, si uero abbas, patet, termino diuiso, & non simul, confun- di terminos primę probationis & secundę: per quem modum fraudi, de qua sequitur, optime prouidetur.

c §. testes. **¶** Lib. 6.

d §. solet. **¶** Lib. 6.

e Ad hoc. **¶** Si intendebat de communi termino, de quo præmisit debuit dicere tres menses: sed intendit ad hoc, scilicet ad reprobandum, de quo proxime dixit: & hoc intendit, q. non est tempus illud iuris & ordinariū;

quod patet in dec. presentium. §. si uero. ubi si computas, uidebis tres me- ses, quod de §. testes. j. allegato non possumus ita concludere: cōcor. autē hic, quod nō. de conuer. coniu. ex publico. in 3. gl.

f Probationum. **¶** Hęc membra posuit Tanc. ubi §. ad quē pūtebat, q. d. sit probatio, quod forte actor omisit, ppter ea, quā scripsi eo. ti. super rub. Subdebat etiam, cui faciēda esset probatio, quod etiā posuit Pil. sed au- ctor id, quasi notissimum, non curauit. Dicebat autem iudici fidem facie- dam, non aduersario: allegat. Pil. C. de testib. eo. Canonizata. 4. q. 3. eos. Tan. alleg. eo. ti. si quando. §. sed cum. & C. ex quib. cau. si idcirco. xxx. qua- stio. §. iudicantem. extr. de rescri. inter ceteras, ideo Hostien. in fin. eo. tit. §. si cuius nouum. patet & de rescri. statutum. §. cū uero actor. ad fi. lib. 6. **S V M M A R I V M.**

- 1 Negatiua alia facti, alia iuris, alia qualitat.
- 2 Negatiua facti quomodo diuidatur, & qua sit earum qualibet.
- 3 Probari non potest, quod non est.
- 4 Negatiua facti pura, simplex & indeterminata, an sit probabilis.
- 5 Negatiua facti determinata an sit probabilis.
- 6 Negatiua iuris qualis, & a quo sit probanda.
- 7 Negatiua iuris quid sit.
- 8 Neganti ius quare incumbat probatio, non autem neganti factum.
- 9 Negatiua qualitatē quē sit, & qualiter probanda.
- 10 Qualitas quotuplex sit, & quomodo probetur.
- 11 Reus regulariter nihil tenetur probare: imo actore non probante debet absolui.
- 12 Onus probandi per quē transferri possit.
- 13 Onus probandi an sola presumptione pro actore transferri possit.
- 14 Spontanea probationis assumptione transferatur onus probandi.
- 15 Reptens tanquam indebitum, quod iam soluit, regulariter debet indebi- tum probare.
- 16 Onus probandi an, & quomodo ratione delicti transferatur.
- 17 In communibus iudiciis vtriusque partis probationes admittuntur.
- 18 In crimine falsi vtriusque partis testes audiendi sunt.
- 19 Partis vtriusque probationes quibus casibus admittantur.
- 20 Partibus vtriusque super suis articulis in causa testes producere volen- tibus, si simul concurrant, quis prior audietur.
- 21 Probatio in causa appellationis competit actori, vel appellanti.
- 22 Furiosus per dilucida intervalia, si testamentum faciat, & vnus dicat ipsum furiosum, alter autem econuerso dicat, quod non, cui istorum incumbat probatio.
- 23 Probatio communis opinionis, aut præscriptionis, cuius initij memoria non extat, qualiter fieri possit.
- 24 Distinguerationes agentium, vel actuum, non in interestestium.
- 25 Præscriptio tam longi temporis, cuius initij memoria non extat, an pro- bari possit per testimonium de simplici auditu.
- 26 Testibus plura deponentibus standum est digniorib. & verisimiliora de- ponentibus, iudicis arbitrio.
- 27 Signa apparentia an possint esse testimonia ad probandum de non vixis, aut non auditis.
- 28 Nouale durat tandiu quandiu ecclesia parochialis enormiter nō lēdit.
- 29 Priuilegium de non alibus, quo ad religiosos, quomodo sit intelligendum.
- 30 Priuilegium an perdat per vnico actū contrario.
- 31 Fundi pars an, & quomodo dicatur fundus.
- 32 Opinio communis idem est, quod credulitas.
- 33 Interrogatus de communi opinione qualiter debeat respondere.
- 34 Opinio communis transferit onus probationis.
- 35 Probatio per communem opinionem, quibus locum habeat.
- 36 Possessio continua qualiter possit probari.
- 37 Medium colligitur per extremum.
- 38 Probatio non est in transcurso faciēda.

¶ Qui & qualiter debent probare.

1. §. Probare **¶** autem debent actor & accusator, qui ali- quid dicunt, si reus id negat, vt iā dixi: quoniam actore non probante, reus, & si nihil præstiterit, absoluitur, C. de eden l. qui accusare. 2. quæst. v. §. j. extra. vt eccle. bene. c. j. de cau. pos. & propriet. cum ecclesia. prope fi. de iureiurand. c. fi. Non ergo reus negans probare debet: & hoc ideo, quia negantis factum per rerum naturam nulla est directa probatio, vt extra de elect. bonę. j. & de probat. quoniam contra. in prin. a & in præd. l. e. actor. extra de renun. super hoc. **¶** & in præd. de- cret. cum ecclesia. & quia ei qui dicit, non ei qui negat incumbit probatio, vt supra. **¶** Super quo scias, quod negatiua alia b facti, alia iuris, alia qualitatē. **¶** Negatiua facti alia pura & sim- plex & indeterminata, alia terminata, alia pragnans. Negatiua facti pura & simplex & indeterminata est, quę non habet deter- minatio.

ADDITIONES.

a Super hoc. **¶** Hucusque Tancr.
b Qualitatis. **¶** Hęc diuisione prenti fuerūt antiqui nostri, incluso Ho- suma huius ti. §. ij. sed Iac. & Bel. addit negatiua solennitatis: q. an ea, uel 3. putauerit includi, vt patet j. uer. statim, uide i. solutio- rū. C. sup. l. actor ubi pulchre psequitur, hoc e. tibi ē Cy. mater

minatione loci, vel t'pis, v' alterius rei: vt cū dico, nō fui citatus
vt in prael. de tr. bonis §. 3. hoc. vel si dico, nō 3xi cū Berta, &
talis p'bart nō p'it, quia negationū nō sunt causae. Cū enī aliquid
negatur esse, hoc probari nō potest: quia quod nil est, probari
nō p'it: & testis volens eum probare, repellendus est, extra. de cau-
sa pos. cū ecclesia. extra de prob. iuravit. Est tamē quidā modus
probandi eam, ext. de prob. tertio extr. de frigi. & male. fraterni-
tatis. prope princip. ibi, quod eadem nō poterat esse mater.
¶ Tertius per iuramentum, ext. de iur. iur. c. si ¶ Quartus, si dico
simpliciter me non interfecisse Titium: possum enim hoc p'ba-
re, probando cū vivere, vel morte naturali cū obisse, vel p'alius
eum interfecisse, ff. ad leg. Aquil. in de Neratius §. si quis hominē
cum duabus legibus seq. & ff. de interro. ac. qui seruus. ¶ Quinta-
tus, per acta, extra de rei iur. ad fi. & c. consanguinei. ¶ Sextus,
si dicatur, quod aliqua clausula fuit apposta i' literis iudicū
non de conscientia ipsorum statuitur enim super hoc testimonio
eorundem, ar. extr. de excess. prelat. inter dilectos §. praterea. ex-
tr. de prefer. olim. ¶ Septimus, propter probationis impossibi-
litem quod dic, vt j. ver. rectoris. & seq. ¶ Negatiua autem fa-
ci determinata, scilicet habens determinationem loci, vel tem-
poris, bene probatur: saltem indirecte, vt si nego me Titium inter-
fecisse, vel cū Berta cōtraxisse tali die & loco, bene possum hoc
probare indirecte probando, quia illa die alibi eram. C. de contra-
h. spo. optimam. extr. de testib. ex tenore. Inst. de iuril. stipu. §.
a. item verborum. ¶ Sed quomodo fiat ius, cum instrumentū de
beat edi sine d'e & consule? Dic, q' tribus modis petitur: edi: q'
dic, vt j. de instr. edi. §. videndū restat. Item negatiua facti p'g-
nans est, quae habet implicitam affirmatiua: vt si dicā non spō-
re renunciaui iam enī implicite affirmo, siue inficiando assero
me vi, vel metu renunciauissē: & hoc possum & debeo, p'bare, ext.
de renun. super hoc in fin. Veli dico non sum in patris potesta-
te: quia iam simpliciter assero, negando me liberatam a patris
potestate: & ideo debeo hoc probare, ff. de probat. si filius. Itē
si nego testatorem fuisse sanx mentis, quia negādo implicō cū
fuisse alienum a mente: & ideo idē debeo probare, vt i. q. i. indi-
cas. ext. de suc. ab intest. c. si. C. de codicil. nec. codicillis. ¶ & sic
in similibus. ¶ Sequitur videre de negatiua iuris: & hoc probā-
da est ab eo, qui eam opponit. Verbi gratia, nego emancipatiō-
nem recte factam: iam enim nego eam iuste factam: & ideo debeo p'ba-
re, ff. de probat. ab ea parte. in fin. Vel dico, q' non potes esse
procurator, ff. de proc. mutus. vel resti. ff. de resti. l. i. vel non potes
matrimonium p'here, ext. de spō. cū apud. vel postulare, vel
agere, vel huiusmodi, quae a iure cōi conceduntur. Si enim dico
te alio iure prohibiti, debeo illud ius p'bare: arg. in prae. de cr.
cum apud. ff. de procu. l. j. quia omnia licent, nisi probentur pro-
hibita, xi. q. j. aliud. & ff. de regu. iuris. nō omne. ¶ Negatiua autē
iuris est, cum neatur aliquid iure factum esse: vt, iuris solenni-
tatem abfuisse: & hoc aut in iudiciis, aut in p'cedib. Si in iudiciis
aut negatur postq' sententia transit in rem iudicatam in p'ces-
su iuris solennitatem abfuisse: & tunc in causa nullitatis talis ne-
gatiua probatur: alias semper praesumitur, p' p'cedib. iudicis, &
de re iud. sicut & de renun. in p'fentia. ubi de hoc. Aut ante q'
in rem transit iudicatam: & tunc non probat negans: imo non
praesumitur pro processu, nisi quatenus, & c. ext. de probat. qm
2. Si vero in p'cedib. tunc de iure cōi probare debet, qui solenni-
tatem iuris negat adhibitam, ut in prae. ab ea. Tū fauore atri-
tis minor, qui dicit rem suam alienatam, non adhibita iuris so-
lennitate, scilicet tutore auctore, & cum decreto, hoc non pro-
bat: imo rem renouat: nisi qui dicit adhibitam, hoc non pro-
bet, ff. de Publicia. quaeunque. §. si. ¶ Sed quaeritur, quare ne-
gatiua ius incumbit probatio, & non negatiua factum? Resp. quia
praesumitur q' negantem ius omnia enim praesumuntur licere,
nisi probetur prohibita, ff. ex quib. cau. ma. nec non §. hoc, q' eis
xi. q. j. aliud. Sed q' negantē factū, nulla est praesumptio, nisi in casu
bus, ubi idem iuris est, quod in negante ius: vt infra versic. fm
¶ Restat videre de negatiua qualitatē, quae est, si quis dicit, nō
esse bonus, non esse diligens, non esse legitimus, nō esse soluendo:
hic enim negatur qualitas: & qui hoc dicit, debet probare. nam
quilibet praesumitur idoneus, nisi probetur contrarium, vt ext.
de seru. in ord. faciend. c. vnico, de praesump. c. fin. ff. de leg. ij. cā
quidam. & l. cum pater §. rogo. C. de inoffi. test. oimodo. ver. si
tamen. ff. de priu. i. cred. si creditores in fin. Super hoc tamē di-
stinguere: Nam qualitas alia est scientiae, vel ignorantiae: & haec
probatur per examinatorum: nō per eum, qui eam proponit, vt
ext. de prob. cum secundum. extra c. qualiter. & extra de eta-
tibus. c. p'imus. & c. si xliij. dist. qn. ¶ Alia aetatis: & haec autē
tunc probatur per aspectum corporis, extra de
min. minor. xxv. an. ex aspectu. Aut de ea p'ba-
re, & tunc, qui d' minor, probat se maiorem, vt
bis. quod verum est, secundum Ioan. si ipse
dicatur minor, q' dicit, hoc probet, vt no.
in. ver. si ergo excipis. Alia ordinis, de

qua si dubitatur, probat, qui negatur ordinarius, ext. de cleri. pe-
reg. per totum. Alia conditionis alicuius, vt legitimario, excō-
municatio, interdictum: unde si dico te illegitimū, vel excōmū-
nicanū, vel interdictū, & similia, haec debeo probare quā
quilibet praesumitur bonus, & c. vt supra. An negatiua positio
sit admittenda, dixi plene supra de positionibus, §. vii. ver. viii. §.
¶ Nūc ad propositum redeamus & nō quod reus nō teneat
probare regulariter imo actore non probante, licet reus nō p-
bet, absoluitur, vt supra in prin. Sed licet reus generaliter pro-
bare non teneatur, tamen quaedam sunt, quae transferunt onus
probandi in eum. ¶ Primum est exceptio: puta peto a te decē,
h tu excipis, q' soluisti: vel peto fundum quem probō meum: tu
excipis de praescriptione, & similia: certe debes has exceptiones
probare: nec mirum, nam reus in exceptione fit actor, ff. de exc.
l. j. ff. de proba. in exceptionibus. ext. eo. ex literis in fi. xvi. q. 3.
inter memoratos. extra de praes. auditis. Et hoc veniunt cum
reus excipiendo aliquid assererat secus est: si excipiendo neget
vt patet in exceptioe nō numerata pecuniae: quoniam ea a reo
proposita actor debet probare numerationem, & non reus ex-
ceptionem, ut C. de non num. pec. si ex cautione. ¶ Secundū
est praesumptio, scilicet quae est pro actore unde si frater perit
a fratre partem praedii, q' fuit pars communis quamuis reus ne-
get illam pertinere ad actorem, tamen probare debet, qualiter
ad se tantum pertinere: alias in causa succumbet, ut C. de prob.
siue possidetis. ¶ Itē si aliquid relictum sit episcopo in testamē-
to ab extranea persona, praesumitur intuitu ecclesiae sibi esse re-
lictū. unde licet ipse sit in possessione, & neget illud ad ecclesiam
pertinere, tamen p'bare debet sibi soli esse relictū, ext. de restare
quissiti. xii. q. 3. pontifices. ¶ Item si episcopus petit ecclesiam sitā
in sua dioecesi, quam alter detinet, dicens, non esse epī, hoc dē
probare qui detinet, quis neget. ext. de relig. dom. constitutus.
& c. seq. xvi. q. 7. omnes basilica. ext. de rescri. cū nō liceat. ¶ Itē
quod praesumptio transferat onus probandi in reum, probatur
100 dist. c. 3. morem. ext. de praesump. quia verisimile. & de resti.
spol. sollicit. & de renun. super hoc. ff. de probat. quinquaginta.
& l. cū de indebito. ext. vt eccl. bene. c. unico, ext. de p. ex in-
firmatione. ex. de iur. iur. c. si ff. de dona. inter vtrū & vxor. ¶ Quintus
Mutius. ¶ Et breuiter, vbicunque ius commune pro aliquo
facit, & pro eo praesumit, talis praesumptio iuris trāsfert onus p'ban-
di in reū, l. di. ferrum. ext. de spō. si q' secus, si sit praesumptio iuris
& de iure, quae non admittit probationē in p'rium. quod dic, vt
no. ext. de spō. si q' liij. di. fraternitatem. & vide j. §. videndum.
¶ Quartus. ¶ Tertium est spontanea p'batōnis assumptio. si
enī reus velit onus p'bandi subire, mos ei gerendus est, vt volēs
probare ad nitat, ff. de proba. circa. xxix. q. ij. c. cuius rei cā. ext.
de resti. spoliato. c. j. ¶ Quartū est iuramenti delatio. nā si iudex
reo deferat iuramentum, suscipere debet ipsum: quod praesumit
loco probationis habetur, xvi. q. 3. dilectio. 31. q. 2. si verū. ext.
de probat. sicut p'suetudo. ext. de iur. iur. c. si de test. p'sentium.
¶ Quintū est, scilicet de iurando, i. iurandū ē. & l. manifeste. ¶ ¶ Quintū
enī est actoris priuilegiū. nā q' repetit tanq' indebitū, q' iā soluit,
regulariter dēt p'bare indebitū. Tū si reprensus sit priuilegiata p-
sona, puta pupillus, vel minor, vel miles, vel agricola, reus dēt p-
bare se debiti recepisse. ¶ Sextū est delictū. nā si reus a quo inde-
bite soluit, repetit, negat se ab actore pecuniā recepisse, certe a-
ctore solutionē p'bane, reus necesse habet p'bare postea sibi de-
bitū recepisse. Hos duos casus habes ext. de solut. c. si. & ff. de p-
bat. cū de indebito. circa prin. & §. fin. aut. ¶ Septimū, in cōib.
iudiciis vtriusq' partis p'batōnis admittitur, ext. de prob. ex li-
teris. ff. de iudiciis in tribus. ¶ Octauum, cum uterque se asserit
possidere

ADDITIONES.

- Verborum. ¶ Tu dic, quod tanta posset esse locutionis coarctatio, q' etiā
directe negatiua cadit in intellectum testis: & sic potest directe probari, vt
plene scripti in praedict. decret. bonz. super glossa j.
- Affirmatiua. ¶ Secundum Tanc. vsque ad ver. sequitur.
- Codicillos. ¶ Et ibi sic not. in ult. gl.
- Legitimus. ¶ Vide questionem, quam de hoc disputant, postquam super re-
gula infamibus de reg. iur. lib. 6. Si autem negetur filiatio, dic, ut extra de
probat. per tuas. qui fil. sint leg. transmissa. & capitul. per tuas. ADDE
in simili, quod asserenti alique non legitime institutum, incumbit onus
probandi negatiua. vide Rotam in antiq. decis. decisioe xl.
- Soluendo. ¶ Vide, quod scripti in decret. bonz. super gl. negatiua. in fin.
- Quando. ¶ Et quo casu seruatur decret. si forte: de elect. lib. 6.
- Ver. §. ¶ Quomodo probetur praescriptio quartae decimae non solutae, vi-
de super regula, siue possessione. de reg. iur. lib. 6.
- In eum. ¶ Aliqua posuit Pil. sed aptius illa prosequitur Tanc. sed auctor
plenius. Fuit autem Tan. totum, quod sequitur, vsque ad ver. septimum.
& omnes hos casus nō. vt eccl. benef. c. vno. in gl. simile. lib. 6. vbi alias re-
mis. vide text. ibi. & in gl.
- Ex cautione. ¶ De his supra de excep. §. nunc videndum. ver. licet autem,
& §. vi. in prin.
- C. j. ¶ Hoc in casu, dato quod nil probetur, reus absoluitur, tamen actō
re nihil probante, aut ad perditionem causae se adstringit, vt j. dicam.

nicipes. extra de testib. ad hoc. alias in el pit. presentiu. ppe prin.
ibi. vel maiores. & c. Nec videtur inficere. q̄ restes dicunt. nō
est opus hominū. nec etiam alicuius precedentium in inf.
nitum. quod predicta loca cūta fuerint. q̄ hec est negatia. q̄
probat non potest. ut supra in prin. huius §. Non est etiam ne
cesse. quod dicant se audiuissē predicta loca semper fuisse incultra
imo

Probare. ¶ Iac. & Osofr. in l. ult. C. de falsis.
Abolitum. ¶ Gui. de Suz. in l. queunque. ff. de Public. vocat hoc vñci
apertū aliq. C. de edu. diu. Adria. j. ff. de his quz in test. del. l. j. Illi
vero, q. sequitur: vocat latens, vel inuisibile siue fit ex parte scribentis, ut
fegitur, alle. C. de fufce. & arca. l. si aliq. lib. x. siue ex parte pducen-
tis, q. si quer falsā instrumenta pducere, ff. de eden. si quis ex argentar. s. j.
uer. quid enim, si humilis, &c. Et hac de causa p. fegitur i. si materiam
illius regula, semel mata. Primum dictum repetit in si possi diuisione
C. de iuris & fac.igno. quos tres suspicionis modos posuit Vbert. de Bob.
in pradi. si quis ex argentar. & Rolan. part. x. c. vi. in princ. Quam
collige per id, quod dicam j. ritu. j. instrumentum. ut. item opponitur,
quod aduersarius, & unde post illum uer. item opponitur, quod tabellio.
c. Iubemus. ¶ Et per hoc patet magnus effectus suspicionis, secundum V-
bert. de Bob. ubi s.

de Reip. q. 1. Hec in incongrua locutio. cā ponat exceptiōne agere criminaliter. Ob hoc sciendū. q. lex ubi C. de falsi. hic allegata. duos habet intellectus. Primus. Bt. q. fili qui exilio indebatur per viam exceptiōis. Secundus Ioan. q. 11. q. uem in ca. cuius pro ducum fieret instrumentum. potuit accusari de falsitate. hoc communis approbat. & tamen vtrique locutiōe fauent textus ubi ibi dicitur in prima q. de re iudi. C. i. C. de Dyn. tenet in l. q. 1. de adulter. s. si publico. ordinariū p. nam tamen poni posse probato crimine per exceptiōem. si tale erat. q. quod pisset finem accusatoris puniri. i. ut in falsis non posset. per s. si quis accusatore in l. reperi. pro. ff. de muneribus & honoribus. Secunda opinio. q. nos iuri consonat. quod si crimen contingit negotium. de quo agitur. p. i. posset per viam exceptiōis. ext. de exceptio. ca. primo. in fin. de confes. capit. secundo. & not. de ordin. cog. capit. i. alias non potest. Tertia opinio. quod per viam exceptiōis non imponitur p. na ordinaria. fed extrordinaria. sicut in certis casibus. vt. hic. in teste. qui uacillat. C. de testi. nullum. Per pradiā vides. quomodo expiciendo criminaliter agitur. C. de Siz. in l. illa tenet. dictum Bt. procedere. quando expiciens de falso subingit. quod petit iudicis officio de illo cognoscit. inducit l. penultimam. C. de eod. tit. & probat. Et sic verbum Incidit. positum in principio legis obliabit proprietate secundum lecturam Ioan. quod accusator interuenit. dicitur. q. ad instrumenta qua habentur in arca. non opposit falsitates. quando illa producentur. ut accusator de falso. q. quodammodo incidit in principali causa.

e Producer. Nota q de productione testium loquitur. altero enim uole
te probare per instrumentum. statim iudex illud reciperet & idem,
utriq.

f. 6. q. Vbi de hoc, in ultima glo.
g. Et expensis. q. Huic obstat regula, scienti. de regul. iur. lib. 6. cum suis co

h. Azō. ¶ Vt refert Acc. in præd. l. circa ff. eo. in ult. gl. & eisdem Dyn. in regul.
non licet libro 6. & etiam ibi dixi: & uide quod latim dicam. & quod so-
lus de testib. ex parte fūci gl. huiusmodi exceptiones.

k Obtinuit. § Non video præiudiciū actoris, si reus vult cū ipso concurrere.

re in probando, & se oportere prius q̄ sibi exp̄diat: & sic nō est, si per quē
fundes appellatio, nisi diceretur impediri per id receptionē & exceptio-
nem suā testis, qui forte venerint de longinquo, & vincus est notarius ip-
sū examinatur, & inde quod dixi in prin. tituli. Practicatur autē tunc calu-
nia rei vendicatio, q̄n̄ verus actor & reus, probare voluit de suo dē

Et si forte honeste prius recipi testes actoris: sed in concursu testium reus
trimenti actoris non video, nisi ex causa extrinseca, vt supra. Et puen
huic q. not. Accursi. & Cyn. ubi supra: Sed insurgunt duz alia question
hoc casu, de quibus per Accursi. in glo. prad. an reo probante domin
accusatus, quid per Accursi. in glo. absolui. in p. non pronuntiandum

& actore non probante, satis fit reum absoluti. an uero pronunciandum sit reum dñm? & tenet ibi, fm Io. q. sic: & quod ibi dicit text. de ingenuitate, in aliis c. ubi locus habeat. Secunda, an uideatur reus sufficiens omni probante, & renuncianti iuri, quo debeat absolui auctore non probante, quod uult sicut res non adiudicatur auctori non probanti, sic nec remaneat p.

nes seu non probante. Glabi 2. in quo Dyn. & alij concon. que uideat p
Gyn. in lactor, in fur. C. eo. ti. habet eiu reus duo iura ad absolutione
tendentia. Primum, q absoluatur actore non probante. Scdum ad idem
eo sua defensionem probante. Deficiente igitur hoc secundo, remanet
1. M. iura que habet allegat. inducitur de ressi. in integ. ca. 2. lib.

de simon. licet. Heli. si. de. seruit. vrb. prad. si. dñs. de. mil. test. l. 3. C. de exco-
tut. l. voluntaria. Hoc tñ intelligitur reus se specialiter obligasse ad
pentionem cause, si non probaret se dominum: facit extr. de reli. (pole.).

in Vbert. de Bo. ¶ Sic recitat Alber. Gall. de testi. ver. pone, quod quidam
n Dilectus. ¶ Vbi de hoc not. in gl. hecideo.

p Inn. III. ¶ Cuius quæ ad litera fuit hæc gl. in dec. veniens. de verb. sig. h. 6. et in dec. qd p nouale. e. t. vlt. ad ver. breuiter alit. iuxta fin. in ver. q. non eff. vlt. ad ver. & not. quod præscriptus. non fuit Inn. sed Vinc. et dixit in dec. veniens. super uerbo. memoriam. & dicit infra. & hoc

cit de reſtitibus monaltarij: de illis rectoris dicit infra vel rectoris,
EADDE. qualiter probetur preſcriptio, cuius initij memoria non ex

q Et cetera, lib. 6, A. 21.

imo bene valet eorum dictum, licet audierint aliquā do fuisse in eā. Ita tunc enim probabit ipsum monasterium praescriptio-
nem eius temporis, cuius non extat memoria, contra confes-
sionem, quam dictus rector de iure communis interat ad deci-
nas perendas, ut in pred. ca. quid per nouale, & ex. veniens. Inno-
centius tamen non in pred. ca. quid per nouale, quod hanc probatio-
nem incumbit privilegiato, qui non est in possessione, & hoc dic-
tum secundum dominum meum, prout ibi no. In huius autem praes-
criptionis probatione debet dicere testes, esse commune opi-
nionem hominum praedictorum, quod nullus viuentis vidit vel
audiret, quod in eo tempore culta fuerit dicta loca, sed ludis vel
transientibus bestis patebant, vel erant nemora, seu paludes: quod
non viderunt aliquos, qui hanc viderint, vel audierint etiam
ab aliis de suis temporibus. Et aduerte, quod dixi, de suis tem-
poribus si enim hoc non dicerent, hoc eodem modo probari
posset, Legem a Moyse datam esse, & transitus maris rubri,
chores gigantum, schisma Chore, Datan & Abiron, & huius-
modi decimas septima questione prima denique, ext. de electio-
ne, & etiam multae abfurditates & impietates, etiam de Chri-
sto, & de aliis, ideoque restringenda est in his interpretatio, non
laxanda hoc modo, dicendo: quodque non viderunt aliquos, quod
hoc viderint, & hoc clarum est, vel audierint etiam ab aliis de suis
temporibus: & hoc etiam planum est, prout verba simpliciter
sonant. Si autem velles intelligere & suplere vel ante tempora eor-
um factum esse, praemissa absurditates, & alie sequi possent. Di-
cunt tamen quidam, & bene, quod etiam si testes non dicant
de suis, sed de aliorum temporibus, sed certis, & bene impedit
praescriptio, sicut si de suis temporibus dicant Verbi gratia di-
cunt P. dicentem: se audisse a Ioanne, quod loca illa tempo-
re Caroli colebantur: sed ab eo tunc citra est communis opinio,
quod fuerint inculta. Si enim a Carolo audierint, certum esset praes-
criptionem non probari, sed impediri. Idem quoque videtur, si
non dicant de certo homine, nominat tamen certum factum,
sic audierint quod colebantur, quando Narbona fuit a Sarra-
cenis capta sed postea inculta fuerunt. Alii dicunt, si scilicet quod
non sufficit eis dicere quod ad impediendam praescriptionem,
se audisse ea tempore Caroli, vel captionis Narbonae culta
fuisse, nisi dicant, quod viderunt, vel audierunt suo tempore fo-
re culta, vel secundum opinionem primam non viderunt differ-
tia, siue audierint a Ioanne, siue a Carolo, cum eis sufficit dice-
re de alieno tempore, sicut de suo. Isti tamen bene farentur,
quod non debent tempus confusum, dicere puta quod culta fu-
erunt tempore Christi, vel captionis Troiae, & huiusmodi
sed certum dicere debent, ut praemissum est, scilicet tempore
Caroli, vel captionis Narbonae. Quid si testis interrogatus res-
pondet, aliquos & paucos, sed sine ratione, prout opinari dic-
tationem nihilominus probari. Sed quid si dicit parem
parem contrarium opinari, sed sine ratione dic, quod non va-
let eius dictum, non enim est testis distinguere, quis faciat cum
22. ratione, vel non. Quid si dicit, audire aliquem dicentem
se vidisse, vel audisse, quod tempore suo culta fuerunt, sed
ei non credidi: quia cum ab eo quaerem de causa sui, dicit
vel de circumstantiis, non respondit mihi vel falsum mihi respo-
dit? Dic, per hunc testem non probari praescriptionem, quia cum
ipse non esset index illius, a quo audiebat praedicta loca culta, non
tenebat ille respondere sibi. Sed si falsam causam subiecit sui
dicti, tunc praescriptio probaretur, dummodo ostendatur falsam esse,
& illi eam dixisse, quia forte non est testis credendum, quod ea
ille dixerit, nisi pars monasterii illud probet. Rectoris autem te-
stes nouale negantes, debent primum dicere, scilicet esse commu-
nem opinionem hominum supra dictorum, quod aliqui sunt,
qui viderunt, vel audire ei sit, quando praedicta loca culta fuerunt:
& hoc sufficit, licet non possent aliquid aliud, puta diem, con-
23. sulum vel annum, & huiusmodi. Quid si testes utriusque par-
tis hoc plene dixerint? Dic, iudicis arbitrio relinqui estimare, quod
quibus preferant, & cum testes iuxta praemissa debeant dicere
communem esse opinionem, loca fuisse culta, vel inculta: pre-
ferat digniores & verisimiliora dicentes, ext. de test. in nostra, & c.
perca 4 q. 3. Item in criminali, ppe prin. Item etiam si in hoc
articulo testes monasterii praesentant, non sufficit, ei nisi praesentent
etiam aliam praemissa, scilicet annum, diem & consilium, cum
lex eum ad omnia illa adstringat, in aut. v. non in imper. ppo-
doc. Si uero testes rectoris hoc probent, in hoc articulo, p-
non possent item si testes rectoris desisterent in hoc articulo, p-
tamen alium puta, si vidisset, vel audisset tales dicen-
tes illos, qui audierant ab aliis, quod praedicta loca suo
tempore fuerint id est in communi opinione habebatur
culti, & hoc sufficit, licet non possent aliquid aliud, puta diem, con-
sulum, vel annum, & c. Si autem in principio, & si non in omnibus, monasterii praes-
criptionem probent, hoc etiam casu, si duo tantum testes huius-
modi praesentent quocunque testibus mona-

sterii primum asserentibus hi enim affirmatiua adstruunt, quod
est secundum ipsam communem, dicentes communem esse opinio-
nem culta fuisse, si vero negatiua, quod est contra ius, ut si in
prin. huius §. licet hoc casu propter impossibilitatem probatio-
num admittant. Alii autem dicunt, & hoc iudicis discretioni
comitti: quia utrumque testimonium admissum est, & ius: quia
de auditu, ut si de teste, §. i. verum item quod non prohibet, quam-
uis testimonium monasterii magis sit, & quia de auditu, &
quia adstruit negatiua, hanc satis probant in pred. l. si arbiter, &
l. in summa. §. item Labeo. Dicunt autem quidam, quod si con-
fiter p confessionem, vel alio modo, quod a centesimo anno ci-
tra fuerint culta, monasterium succumbet: quantumcumque pro-
bet p se omnia praedicta, oportet enim ipsum probare praescriptionem,
cuius memoria non existit. At hanc, quae est infra centum annos
non est talis, cum usque ad centum annos, vel parum minus, possit
hominum extendi memoria, vel vita, si de viuis an ulius uetus.
C. de sacros. ec. ut inter. Secus autem, si de te ceterioris, & et. sed
ostendat a ducentis annis citra culta fuisse: quia tunc valet monaste-
rii praescriptio praedicta non facta. Quid si non est, qui viderit, vel
24. audierit, quod fuerint culta, apparent tamen aliqua signa, puta re-
dificia antiqua, vel locus est iunctus alicui castro antiquo, & de-
populato? Resp. debent, quo ad praescriptionem decimarum pro
cultis haberi, quia ager est locus, qui sine villa est, ff. de uer. sig.
ager, & praedificia probatur aliquid C. de adm. tu. lex, quae §. nec
enim, & C. de alim. pup. §. l. an. l. x. q. ii. quatuor. in fin. & a. au-
rum. 24. q. ii. l. an. ff. de alb. l. i. & ii. §. C. de nouale autem nota
quod tandiu durat nouale, quandiu ecclesia parochialis non lig-
ditur ex omittit, extra de uerb. sig. quid per nouale ext. de deci-
m. suggestum, de priuileg. c. si licet etiam quod in primis religio-
sis derinetur, ut ext. de priuileg. c. si huiusmodi ad alios locos pertine-
nt, definit esse nouale, licet isti simili, quo ad hoc, privilegio
gaudeant §. item si ab istis iterum redeat ad primos, idem est
Si enim seruus promissus consequitur libertatem, licet postea
seruus efficiatur, non reuertitur in priorem obligationem, ff. de uerb.
obl. inter stipulantes §. si agram & §. si q. item privilegium de no-
ualibus, intelligendum est, quod religiosi excolunt propria & non alie-
na terra, item ubi habent dominum, non ubi nomine possi sent a-
lienano tanquam conductores: si quis si tanquam emphiteute,
i. usufructuarii. Quid si religiosi excolunt de nouo huius-
26. modi terras, & excolunt, & decimas nunquam postea poterit
opponere in iustitia? Videt, quod sic ex de priuilegiis, & c. si
k. de terra, & c. accedentibus. Arg. §. C. de iure do. imper. si creditor.
27. & extra de re iudic. subor. Quid si pars agri quandoque
cultata sit, & pars nunquam parte inculta fieri poterit nouale? Vt
ostendat, quod pars fundi sit fundus, si incultata sit, communis
si quis duo, & si quis partem & pars praedicti praesentatur, arg. de
uerb. sig. in nouate, & equid p nouale. Pars enim inculta trahit
ad se cultam, seu habitam, quia singule glebe non excoluntur, ff.
de acqui. pos. possi. leri. Licet ergo talis pars inculta pueniat ad
priuilegium, teneatur inde tollere decimam ext. de uerb. sign.
ueniens, quod debet sequi naturam praedicti culti, cuius pars est:
hoc sentit Vin. prout no. ext. de priuileg. c. si. Alii dicunt, quod per
restitutionem pro parte nouale, & pro parte non: quando videtur
primo incipit esse non nouale, & praesentatur, quasi nouale, ut xii.
qui cognouimus. Hoc etiam non quod si ultra a lico praesentatur, cul-
ta est, licet eo anno ad priuilegium puenit, quod eo anno incultata
ea colitur, alii dicunt, de praesentatur non tamen inde decima tollitur na-
non habet, neque colitur nouale, quia ab alio, prius fuerit locus praesentatur
& cultus, et de per si in nouate. Arg. §. q. id, quod in anno colitur,
nouale colitur, 35. q. 8. c. 4. Cum ergo in eodem anno ter colitur
possit, si eodem anno ad si puenit, & illud colitur in eodem an-
no, non videtur quod si de decima inde decima tollere teneatur, sed pri-
mum ue-

ADDITIONES.

- a. Inculta. §. Inno. posuit Culta, quod magis congruit, ut in communis
- b. E. §. Exodi vigesimo.
- c. Mirisrob. §. Exodi xiiij.
- d. Et Abiron. §. Numeri xvi.
- e. Et bene. §. Dicit Innocentius, & forte non male.
- f. Falta. §. Quod modo sequitur usque ad uerbis, & nota, quod praescriptio totum
fuit Vincin decret. ult. de priuileg. & parte etiam posuit in decretis, de uerbis
signi, ut ibi dixi, & hanc interpositio fuit additio.
- g. Gaudeat. §. Est ratio, quod non est nouale, uel nouiter culta, cum puenit ad eos.
- h. Conductores. §. Primum probatur de decimis, licet seruus, eod. tit. dilecti.
- i. Usufructuarii. §. Remittit Vinc. ad decret. prout, de locato.
- k. Creditor. §. Lex ij. est, & incidit in brocardo, an unico, & ratio actu per
datur privilegium, de quo de consi. cum acc. si sistent in glo. pen. & vide
quod super ea dixi. A. de dec. subor. respondens, quod illud speciale in re iudi-
cata, propter quam omisio productionis privilegium nocet, unde non lo-
quitur in non ueniente, sed in non producente.
- l. Cognouimus. §. Secundum aequitatem partis, uel teneat oportet hoc
estimari. ADDE, ut per Abb. cons. 7. r. lib. ubi ponit, quod si quis praescrip-
sit decimam super parte fundi culti, & etiam praescripserit super alia parte
inculta, si hanc nouale.

a mū verius. & iunge, qd est j. de deci ver. in summa. Et not. quod
 b p̄scriptus b p̄badi modus videtur etiam locū habere, si ne-
 getur Cōstantinū Romanorum Imperatorē, vel Carolū Fran-
 corum regem, vel aliquem notarium publicū, vel praelatum sui
 iſſe: & sic de ſimilibus, dummodo p̄dictam metām cētū anno-
 rum exceſſerit utrobique enim eſt eadem equitas: unde & idem
 ius eſſe debet extr. de cōſſi. tranſlatō. C. de nuptiis, ſi libertatem.
 infra verū. numerum. Alii tamen dicunt locū habere, etiam ſi
 quod probari debeat, metām xl. annorum excedit, extra. de p̄ſc.
 de quarta. & c. ſeq. quia hominū memoria labilis eſt, C. de teſt.
 hac cōſuliffima. ſ. at cum. ff. de pig. cōtrahitur. ff. de probat. ſi
 arbit. & in princ. Reperitur in noſtri. Tertii dicunt, etiā p̄ſen-
 tia ignota, tamen, puta in India facta, hoc modo poſſe probari,
 28 quod non approbat Innoc. papa i. i. i. ¶ Illud autem ſciendū
 c eſt, quod hæc communis opinio idem eſt, quod credulitas: ideoque
 importat & famam & credulitatem eſt aliqua ratione
 Licet enim lingua facile moueatur ad loquendū, quod natiua
 ma tū, quā ſolus Deus ſeruat, ut ext. de iud. nouit. non facile
 mouet ad aliquid credendum, ſed tantum præcedente ratione:
 ideoque iſ, qui de opinione deponit, interrogatus, quomodo ſcit
 hanc eſſe communem opinionem, reſpondebit, neſcio: quia ſo-
 lus Deus ſcit, ſed credo, ſcilicet quia ſic verbis exprimebat. 22.
 q. 5. humana. vel aliam quam volet, ſubiicit credulitatis cauſam
 29 hac etiam eadem ratione: quoniam tantum de credulitate reſ-
 pōdet, qui ſuper opinione teſtificatur: uidetur, quod ſi interro-
 getur, quomodo ſcit communem eſſe opinionem, reſpondebit
 quod ſic audiuit à multis: & credit, qd anima organo uocis ſu-
 am exprimebat uoluntatem, in p̄ſc. c. humano. & ext. de dolo
 & contu. veritatis. Eſt etiam ſufficiens cauſa, ſi dicit, qd multi
 ſuam exprimerent opinionem, alii non contradicebāt, extra. de
 p̄ſump. nōne. & ſi interrogatus à quibus audiuit, nominat ali-
 quos, bene eſt. Si uero dicit, recorder de aliquo, quia ſic cōmu-
 niter diceretur, nō notauit de aliquo ſpecialiter, dicitur etiam te-
 ſtimonium valere. Et ſcias, qd uidetur eſſe idem probare cōmu-
 nem opinionem, & omnium opinionem: ar. p̄ſc. l. ſi arbit. qd
 ſi unus ſolus ratione ductus cōtrarium opinaretur, non eſſet q-
 30 munis opinionis, dictum eſt. ¶ Verum licet probatio cōmu-
 nis opi. etiam cum p̄dictis adiectionibus non ſufficiat in his
 quæ p̄dictas metas excedunt, tamen in his, quæ circa eas ſunt
 ſepe prodeſt, nam tranſfert p̄bationis onus in reum, ut ext. de
 p̄ſump. qd iuris ſimile. & c. illud. C. de teſta. l. 1. & in antheſi. ibi
 poſita. C. de ſent. & inter. om. iud. l. 2. Et hæc uera uidetur, ſi dica-
 tur contractus alienius praelati deſuncti non ualere, qd non ſit
 praelatus: uel cōtra inſtrumenta tabellionis deſuncti, quia nō
 fuit tabellio: uel cōtra filios, quia non ſunt mat. imonium inter
 d parentes. ¶ nē ſi dicitur uiuere, qui cōmuni opinione mortuus
 dicatur, & huiusmodi: ar. p̄ſc. legum. & 34. q. 1. c. 1. ff. de off. p̄ſc.
 e Barbarius. 3. q. 7. § tria. in princ. ¶ Secus autem eſſet, ſi praelatus, uel
 tabellio, uel maritus & huiusmodi uiuerent, nam tūc ſi ipſi age-
 rēt, puta quia forte praelatus ſuam repeteret eccleſiam, quam al-
 ter poſſidet: uel uxor uirum peteret, ſeu cōtra: uel tabellio p̄te-
 ret aliquem aſſerere ipſum nō eſſe tabellionem, ceſſaret a ſua
 diffamatione, & huiusmodi, nō uidetur communis opinio in a-
 lium tranſferre probationē. Et eſt ratio, quia multa ſunt p̄ reo
 uidelicet quia eſt in poſſeſſione. & quia negat, qd non eſt in aliis
 caſib. tū & hic aliter ſubuenitur, put nō ſm Papam, in p̄ſc. c. il-
 f. iud. ext. de reſt. po. ſepe. Item eſt ſecus vſ, ſi cauſa non agitur in
 ter principales, ſed inter alios, ut ſi aliquis petit aliquid ex con-
 tractu praelati uiuentis, alias per inſtm. viū eris tabellionis, tunc
 enim ſufficit probare communem opinionem eē, quod pro p̄-
 laro, uel tabellione habebatur, donec cōtrarium probetur arg.
 p̄ſc. l. C. de teſta. & de ſen. & inter. om. iud. Ratio diuerſitatis eſt,
 quia p̄ſona principalis magis debet habere probationes para-
 tas ſui ſtatus, quam alius: ar. ext. qui matrim. acc. poſ. uidetur. C.
 5 de ingen. ma. diffamari. C. de prob. neque natales §. Et ad hanc
 materiam faciunt iura extr. de priuileg. c. ſina. & p̄ſc. c. quid p̄ no-
 uale. e. rit. ſuper quibusdam. 3. q. 6. hoc quippe. ff. de aqua quoti.
 & eſt. hoc iure. §. duct. aqua. ff. de it. act. que priuat. apparer. §.
 ſi. C. de ſeru. l. 1. & 2. & l. ſi manifeſte. & p̄ſc. l. ſi arbit. & l. in
 ſumma. §. idem Labeo. Qualiter aut aliquis ſe probabit tabellio-
 nem, ſi negetur, nō. j. de edit. inſtr. §. reſtat. uer. illud aut. ¶ Hoc
 etiam not. quod aliud eſt communis opinio, quam notoriū: qd
 dic. vſ. de notoriis cri. §. ſequitur. ver. item etiam aliud Nec mi-
 31 ſeris, ſi hæc probatio p̄munis opinionis ſufficiens reputet a iure.
 ¶ Nō enim dubitari debet de eo, quod omnes homines com-
 munit̄ ſine p̄traditione opinati ſunt tempore, à quo memo-
 ria nō exiſtit, ut in p̄ſc. §. item Labeo. Valer etiam hæc proba-
 tio in ſeruitutibus & iuribus, quæ nec continuam, uel quali con-
 tinuam habet cauſam: de quibus not. ſecundum Papam, extr. de
 p̄ſc. de quarta. veruntamen non habet locum, niſi ubi habe-
 tur expreſſum in iure, quod ualer p̄bati p̄ſcriptio, de qua me-
 moria nō exiſtit, ſecundum Papam, vt in p̄ſc. c. quid per noua-

h le. & cap. ueniens. & c. ſuper quibusdam §. j. in ſi. & c. uidetur.
 ¶ Breuiter autem nota, quod in probatiōe temporis, cuius me-
 moria non exiſtit, non requiritur à reſſibus dies, vel conſul ſibi
 operis, id eſt, qui vel quo die fuerit factum opus: item non req-
 ritur, quod aliquis uiderit opus illud fieri, vel audierit, quādo
 fuit factū ſufficit enim quod dicat, nos uidimus ſemper hoc o-
 pus ita factum eſſe: nec uidimus illos, qui fecerūt: nec audimus
 aliquos, qui dicerunt, quod tales fecerant: & ſic vſq; ad ſuperio-
 res, id eſt antecēſſores noſtros & antecēſſentes ipſos, vt in p̄ſc.
 idem Labeo. & in p̄ſc. l. ſi arbit. Azo tamē not. in ſumma in
 tit. de ſeru. in §. item conſtituntur. j. in ſi. quod in ſeruitutibus
 quæ non habent continuam cauſam, ſi quis ex titulo præcedēti
 dicat ſibi ſeruitutem conſtitutam, nec id probare pōt per teſtes
 vel inſtrumenta, & in adminiculū ſue int̄ſionis inducat: quod
 ſi uſus ſeruitute illa domino ſciente & non contradicente per
 x. vel xx. annos, p̄ſumit ſeruitus debita ex illa cauſa, que allega-
 tur arg. ff. de aqua plu. arcen. l. j. §. ſi. & arg. ff. de uſur. cum de in-
 rem verſo, C. de bon. que libe. cum oportet. §. ſin autem. de hoc
 i in lib. Roſt. in tit. de conſeſſoria. ¶ Sed queritur qualiter p̄-
 32 bari poteſt continua poſſeſſio? non enim probatur per inſtru-
 k mentum. ¶ licet in ea continueatur, quod corporaliter ſui in poſ-
 ſeſſione inductus, potui enim deſinere poſſidere. nam poſſeſſio
 facile perditur, ff. de acquir. poſſe. ſi quis vſ. i. nec p̄ſumitur
 ſemper poſſidere, qui ſemel poſſedit, vſ. de peti. §. poſt. uerū.
 qd ſi peto, item nec per teſtes, vt vſ. quis enim poſſet deponere
 de aliquis poſſeſſione x. vel xx. annorum continua, ff. de ſeru.
 ſeruitutes. ¶ Sed dic. quod probari poteſt alioquin quare laxa-
 ceret mentionem de continua poſſeſſione, ſue inconſuetudine, ut ex-
 tra de p̄ſc. illud. & probatur dupliciter, ſ. p̄ſumptiōe, &
 rōe. P̄ſumptiōe, qd ſi probō me in initio, & in fine decennii
 poſſeſſiſſe, p̄ſumitur etiam quod in medio poſſeſſerim, ar. C.
 de apoch. public. §. pen. C. de uſucapio. præterea. C. de adul. ſig.
 33 ¶ Per extrema enim colligitur medium, vt p̄batur, & nota 28.
 diſtinct. quia ſunt culpæ. Hinc eſt, quod teſtator uidetur ſenſiſ-
 ſe in fine teſtamenti, quod in principio ſenſit, ff. de lega. j. ſi ſer-
 m nus plurium. in ſi. ¶ Item ratione probatur, quia ſi p̄bo me col-
 legiſſe fructus alicuius rei per x. & xx. annos, pro toto anno in-
 telligor recepiſſe, licet fructus certo tpe colligantur, ff. ſol. ma. di-
 uortio §. ſi. Et hæc uera ſunt, qd agitur contra poſſidentem: qd
 nec eſſe habet probare ſe continue poſſeſſiſſe, & non de momen-
 to ad momentum: quia hoc impoſſibile eſſet vt ff. de ſeru. quo-
 ties, ſed quod collegit fructus ſingulis annis, ut dixi. ad idem ex-
 tra de p̄ſc. p̄ſcriptio. ſanctorum de hoc in lib. Roſt. in tit. de cō-
 34 ſeſſoria. ¶ Et no. quod nulli probatio eſt in tranſitu ſa-
 34 da, ut j. de edit. inſtr. §. videndum. uer. item no. ¶ Sed cum p̄ſ-
 byter reuelans peccatum ſibi in conſeſſione dictum, p̄miſſus
 ſit grauit̄, ut ext. de p̄ſc. & remiſ. omnis. queritur, qualiter
 o hoc probatur contra p̄ſcedentem? Reſpon. probatur, quod
 ipſe hoc coram pluribus dixit, quamuis extra iudicium, extra de
 accuſ. ſi conſiterit de exceſ. p̄ſc. quā ſit. Poſſet etiam hoc proba-
 ri, ſi ponas caſum, ubi quis conſeſſus fuit peccatum occultum
 epiſcopo: & poſt impetrat ab eo coram aliquibus ſecrete diſpo-
 ſitionem, ne inde in poſterum ualeat accuſari, extra de ſil. p̄ſc.
 ex tua. Si enī epiſcopo reuelat, poteſt ei p̄bati per eos, qui inter-
 fuerūt, ext. de probat. quoniam contra. Arg. contra, quia in cri-
 minalibus claræ debent eſſe probationes, ut 2. quaſt. 3. ſciant. l. i.
 tem.

ADDITIONES.

- a In ſum. ¶ Et decr. ii. de deci. in princ. lib. vj. cuius mentem ibi ponit facit
 ad contrarium. & vide, quod ibi ſcripti in princ. Iſtud tamen poſſeſſio reſſi-
 gi in priuilegio non ſoluendi, illud in priuilegio percipiendi.
 b P̄ſcriptus. ¶ Iſtud P̄ſcriptus, & P̄dictum, quod ſequitur, melius
 coaptatur præſente quam ponetur additio.
 c Credulitas. ¶ Eſt aliud quam notorium: ut infra verſicul. hoc etiam nota
 ADDE. quod vbi opinio eſt uehemens, equiualeat ueritati & certitudi-
 ni: Bald. poſt Bartol. in l. ſi quis extraneus. in fin. ff. de acquir. hæc.
 d Parentes. ¶ Vide de p̄ſc. byt. non ba. c. vlt. in ſi. & quod ibi ſcripti de ta-
 bellione, uide j. de inſtr. ed. §. reſtat. pe. col. uer. illud aut. & ibi in ſi. remiſſa.
 e In princ. ¶ Et quod no. C. qui accuſat. non poſſunt l. non ignorat.
 f Illud. ¶ Et uide, quod ſcripti in gl. ad confirmationem de conſeſ. p̄ſc.
 quia cunctis lib. vj. in gl. dicit hic Hoſtien. uer. quid ſi duo.
 g Natale. ¶ Vide §. d. aſtare, §. j. uer. itē §. praelati. & uer. ſeq. & qd ibi dixi.
 h Videtur. ¶ Qui matrimonium accuſ. poſſ. allegatum §.
 i Conſeſſoria. ¶ Facit, quod nō. ff. de rei uen. quædam mulier.
 ADDE Alexandr. in l. ſi certis annis. C. de paci. & in apoth. l. cum de in-
 rem uerſo. ff. de uſur. Panorm. conſilio 6.
 k Inſtrumentum. ¶ Facit, quod no. de p̄ſc. cum nobis.
 l Seruitutes. ¶ Item ciuiliſ non cadit in intellec. tum teſtis: quia hoc uide qd
 dixi §. de teſte. ſ. nunc tractandum. uer. quid ergo.
 m In ſi. ¶ An probato conſequenti, uideatur probatum ap̄cedens: uide in
 tit. de inu. ſup. §. ſi ſcriptum.
 n Conſeſſoria. ¶ In 2. col.
 ADDE no. 6. in l. ſi certis annis. C. de paci. Panorm. conſ. 6. l. 2. lib.
 o Contra. ¶ Fuit gl. Vinc. huc uſque, quam ſcripti in p̄ſc. c. om
 gl. & ibi uide poſt Hoſt. quid ſi p̄ſbyter negat ſibi conſeſſa

Item quandoque sacerdos interrogatur de his, quæ sibi in confessione dicta sunt, vt no. ext. de testib. testimonium. Qualiter autem. & per quos probabitur res esse surrepta, vide j. de fur. ver. in summa.

ADDITIO.

1 Testimonium. ¶ In princ. vide gl. & vide, quod super ea dixi. ADDE ad hoc, quæ plene dicuntur per Abb. & ibi per do. Fel. in c. j. sup gl. in verbo, innocens. ext. de exce. ubi bene declarat, qualiter hoc intelligit.

SUMMARY.

- 1 Probari debet solum illud, quod probatum proficit probanti.
- 2 Probatio generaliter est post litem contestatam faciendâ super articulo in iudicio deducto & negato.
- 3 Reo ante litem contestatam non comparente, an actor in se possit onus probandi transferre, ut pro eo ferat sententia.
- 4 Altera parte contrarium probante eius q. alia probavit, quid sit agendi.
- 5 Is, qui super exceptione sua probationes induxit, si dicat se eas casu perdidisse, an admittatur ad probandum, quod perdidit, en vero ad probandum iterum exceptionem.

¶ Probatio de quo, & quando fit faciendâ.

2. §. Nunc dicendū restat, quid & quando debet probari. Et quidem probari debet id quod deductū est in iudiciū & super quo lis mota est, siue directè in modum exceptionis, vel replicacionis. Si enim probatur per testes, vel infra aliud, quam quod deductū est in iudiciū, vel si testes inducitur super uno articulo, & dicunt super alio, nō valet dictum eorū super illo. ext. de test. c. de testibus. & c. de prob. ad probationē de hoc. §. de teste. §. j. ver. item q. de posuit. An autē notoriū probari debeat, vide j. de nō. crim. in princ. & per totū. Itē quid debet probare testes ad probandū notoriū inducitur. tit. §. iam de notoriū. ver. testes autē. ¶ Debet quoq; illud solum probari, qd probatū proficit probanti, ut c. de prob. si ut pponis. & illud quod sit verisimile, & non aliud, ut ext. de psum. q. uerisimile. Qualiter creditor probabit se pignus amisisse, no. j. de pig. §. i. in uer. sed qualiter. & seq. Vtrum post datum terminum ad probandū poterant positiones fieri, vel in summa exhiberi, no. §. de dila. §. uidentium. uer. quid si data. & seq. Quid debet creditor probare in hypothecaria. nota j. de oblig. & sol. §. j. uer. quid debet. & seq. ¶ Est autē probatio faciendâ generaliter post litem contestatā super articulo in iudicio deducto & negato, ita q. primo probanda est actoris intentio, scdō rei exceptio, ut c. de p. b. excep. c. §. §. p. x. uer. sed ubi. in xta doctrinā tridit. §. de d. exce. ¶ Si autē reus ante litem contestatā abstulit, an actor in se possit onus probandi transferre, ut sententia p eo ferat de hoc c. no. C. q. q. & quādo iud. consentaneum. & aut q. smel. ¶ In summa no. q. si publicatis attestacionibus inuenis re probasse intentionem tuam per duos testes, tunc destrue & discorda testes alterius pa. rtis. ut §. de teste. §. si ris uiliter. & j. de stipulationib. §. nunc videndum. ¶ Si vero altera pars plene probauit per suos prius eius, quod tu probasti per tuos, recurre ad ea q. habes f. de testi. ob carmen. in fi. C. de contrahen. & com. stip. l. pen. & §. de teste. §. j. & §. postquam. Si vero probauit exceptionē per ep̄toriam, & sicutraq; probatio potest esse vera, compone cū ea, ff. de p. b. in exceptionib. & c. & ff. de excep. per totum. Si autē uideris te nihil probasse p tuos, recurre ad testes alterius partis quia forte p illos probasti. fas enim est ab hoste doceri, quia cōe est dictum eorū. 4. q. §. non sane. C. de emp. & uen. auth. sed index. Quod si forte omnino defecisti secundum Deum & mūdum, tacere debes, C. de iud. rem nō nouā in fi. Vel secundū hominum malitiam potes componere ut dixi. quod ut melius peruenias, cum risu & strepitu finge & contēde plene probasse. xxij. q. 2. vtilem. ext. de ele. cū inter. ext. de p. b. nisi. ext. de p. b. sum. afferte. Si autē habes instrumenta, de quibus p̄fidas, pete dilationem ad exhibendū, ut ff. de iud. interdum. 4. q. §. quisq; s. ¶ Quid si is, qui sup exceptione sua p̄bationes induxit dixit se eas casu perdidisse, nunquid admittatur ad probandum, q. perdidit. an vero ad probandum iterum exceptionem. de hoc, f. secundum Papam, ext. de officio deleg. prudentiam. §. sexta f.

ADDITIONES.

- a Testibus. ¶ Hucusque, Tanc.
- b Verisimile. ¶ Hoc c. probat contrarium, scilicet q. admittitur q. ad pro. verisimile, sed requiritur efficiat probatio in casu in decr. lib. 6. bene. pcedit dictū Gui. & vide j. §. p. x. in fi. uer. quantū ostendit, quando de isto vers. fuit Tan. taxime. §. dicto. ver. sed nūq. attestacionib. cū sua remis. uer. loquitur in actore absente. sed Gui. non allegat. de no. gl. scilicet. talis. uerit. innoc.

SUMMARY.

- 1 Probatio per instrumentum facta, presumendum est debitas solennitates precessisse.
- 2 Delegatus an possit mandatum sibi factum per testes probare.
- 3 Exceptio rei iudicata probari potest per testes.
- 4 Auditores palatii domini papæ, quibus causa diuersimode committuntur ex parte domini papæ, qualiter probare debeant mandatum suum.
- 5 Iura nolunt probationum copiam angustari.
- 6 Pactum & lex æquiparantur.
- 7 Iuramentum debitoris de non probando, nisi per instrumentum incisum, an sit tenendum.
- 8 Pactum, quod non potest nisi per publicum instrumentum probari, uide tur esse contra morem & in hoc iudicis arbitrio standum est.
- 9 In ore duorum, vel trium, stabit omne verbum, quando dicatur lacum habere in causa debiti.
- 10 Euidencia facti probationem non indiget.
- 11 Contentio de limitibus dirimitur per inspectionem.
- 12 Probatio an possit per presumptionem fieri.
- 13 Probatio facta per iuramentum a parte parti delatum, an sit validum.
- 14 Clausula ista dominus possessionis, qualiter sit intelligenda.
- 15 Probatio an possit per libros antiquos, aut per scripturas antiquas, in lapidibus, vel columnis sculptas, fieri.
- 16 Literæ episcopi sigillo sigillatæ plenam faciunt probationem.
- 17 Sigillum cuiuslibet an semper fidem facere dicatur.
- 18 Sigillum priuata persone, puta Cancellarii Parisiensis, an fidem faciat.
- 19 Literis cuiusque credendum est de his, q. facere potest, vel det rōe officii sui.
- 20 Sigillum habens proprium non debet cum alieno sigillare.
- 21 Sigillum ad causas non facit fidem in aliis.
- 22 Annulus in iure civili, dicitur sigillum in iure canonico.
- 23 Sigillum, seu subscriptio, diuersis de causis in literis apponi dicitur.
- 24 Indicia indubitata an probationem facere possunt.
- 25 Probatio facti aliter fieri debet, quam probatio iuris.
- 26 Probationes in vno iudicio factæ, an fidem faciant in alio.
- 27 Attestationes in iudicio productæ, an coram arbitro fidem faciant.
- 28 Testamentum an possit per publicum instrumentum probari, an per duos aut tres testes, & coram eis eius obsecratur declarari.
- 29 Iudice i sua dicente, Condēno talē tuorē talis, an ex hoc probetur tutor.
- 30 Petens absolui ad excommunicationem, an eo ipso probetur excommunicatus.
- 31 Testium falsitas qualiter possit probari.
- 32 Vicio falsitatis testium probato, rescinditur sententia ob eam lata.
- 33 Medico credendum est de sua medicina: & naturali de sua natura.
- 34 Testificanti de arte sua credendum est.
- 35 Semiplena probationis genera quæ, & quot sint.

¶ Probationum species quot sunt.

3. §. Videndum restat, quot sunt species probationum. Et quidē sunt xij. 2. in genere licet qdam alia enumerentur, ff. de testi. l. 3. Alias numerus. ¶ Primo, p testes, ut ext. de p. b. c. ii. & c. ex literis. 23. q. i. omne, q. & tunc non presumuntur aliqua precessisse, quæ adiungit dictum testis, ut ext. de testi. cū clamor. nec valet, si deponat sup eo, sup quo nō inducit, ut §. §. p. x. de hoc mō plene dictum est. vt §. de teste. ¶ Secundo, per confessionē partiū, ij. q. j. nos in quinquā ext. de const. ecclesia. & tunc presumuntur interrogatorum precessisse, ff. de inter. act. si sine. & i. q. j. ecce qñ ibi, integris interrogationibus & responsionibus, & c. de hoc modo dictum est §. de confessionib. & de positionib. ¶ Tertio, per instrumenta, vt in p. r. c. omne. & extra de fide instr. per totum. ¶ Et tunc præsuntur debita solennitates precessisse, ut j. de instr. edit. §. postremo ver. item opponitur cōtra instrumentum. Sed nunquid delegatus potest mandatum sibi factum, probare p testes. Dicit Vber. q. non, si sit delegatus papæ, vel imperatoris, alius uero sic, C. de fide instr. in exercendis. ext. c. cum Ioannes. C. de man. princ. l. v. nica, ext. de off. dele. cum in iure. esset enim periculosum. & res mali exempli: probari id per testes, secundum cum. Ioan. autem & B. dicit, q. iurisdicō delegati domini papæ potest probari p testes, si casu sit scriptum amissum. arg. ext. de priu. cū olim. ¶ p. p. f. & in aut. de litig. §. oēm. & in aut. vt litig. ut §. ga vero. ¶ Tan. vero concordat cū Vinc. & dicit, q. nihil potest facere, nisi ostendat literas suæ delegationis: extra de fide instr. ca. j. 25. q. ij. sancimus. & in p. r. c. cū i iure. Ego credo dictū Io. & B. locū habere, cū rescriptū fuit aliqua vice in iudicio exhibitū & parte presente

ADDITIONES.

- a Xij. ¶ Tan. posuit sex tantum: & hoc ordine. quartam, 6. quintam, 7. primam & tertiam. Holli. posuit ix. dans versus.
- Aspectus sculptum, testis, notoria, scriptum.
- Iurans, confessus, presumptio prima probat.
- hos prosequitur in Summa §. vlt.
- b De teste. ¶ Per totum, & de proximo dicto in §. j. 3. ver. item qd de posuit.
- c Prope finem. ¶ Vbi de hoc in fi. vlt. gl. & vide, quod super ea dixi.

a presente in litera, dictamine, bulla, & filo examinatum, approbatum, publicatum, & in acta publica redactum. C. de re iud. ge. sta. C. de testa. l. publicati. & in pra. c. cum olim. l. si dictum vero vber. & T. cum nunquam aperuit de hoc no. in pra. c. cum olim. **b** & vide s. de legato. §. si perit. uer. sed quid si b. & seq. ¶ **¶** Quid de exceptione rei iudicate? dic. q. potest probari per testes: extra de re iud. sicut nobis. Quidam dicunt contrarium per l. testium. **c** C. de testib. ¶ **¶** Quid de auditoribus palatii domini papae, quibus causae committuntur ex parte domini papae, quandoq. per cursores, quandoq. per ostiarios, quandoq. per cardinales? secū dum formam, quae habetur s. de iud. delega. §. sequitur. prope fin. uer. in curia. Dic. q. sufficit eis mandatum fore cum scripto, vel sine scripto, ut in auth. collat. ix. ut liti. iurent. §. quia vero. & de liti. col. 8. §. dictum. alias incipit, aliis: Et idem intelligo in quolibet auditore, a quolibet ordinario presente dato. Et est ratio: quia si de iurisdictione dubitetur, de facili potest ad ipsum delegantem recursus haberi. Contra, quia non creditur iudex delegatus, nisi p. betur per literas, ut in pra. c. cum in iure. nec legatus C. de man. prin. l. unica, & ex vi. dist. nobilissimus. Nec creditur officialibus. Casariensibus, bona alicuius tanquam si scalia ocep. re uolentibus, sine literis, C. lib. x. de iure fide. prohibitum. Sed hac iura & similia locum habent, quando legatus absens est: remotus, secundum do. meum, C. de latifid. l. vnic. s. de teste. §. i. uer. item q. fuit. ¶ **¶** Sed pone, quod in instrumento debiti dictum est quod non possit probari finis, seu solutio debiti, nec pactum de non petendo debito, uel eius parte, nisi per ipsam instrumenti redditum debitori cancellatum, uel per aliam chartam factam super solutione manu alterius legalis notarii, nunquid hac poterunt per testes probari? Resp. sic. nam tale pactum est iura, quae nolunt probationis copiam angustari, C. de haeretic. quonia. in fi. 14. q. 2. quanquā. & ideo non ualeat, ext. de fo. compe. si diligenti d. l. 4. ff. de pactis ius publicum. C. de legibus, non dubium. x. dist. c. vides. & etiam contra publicā utilitatem. Tūc demū enim ualeat pactum, cum licitum est, ff. ad Tertul. l. j. extra de pactis, c. si. Item cum liceat ei probare per aliquam scripturam, ergo per testes: quia hac parē vim habent, C. de fi. instr. in exetendis. extra eo. cum Ioannes. imo multo magis, quia uina uox praferenda est mortui, in aut. de instr. cau. & fid. §. fin. uero. Si ergo debitor probat pactum de non petendo, uel solutionem, absolui debet etiam in dubio. ff. de act. & obl. Arrianus. ext. de prob. ex lite ris. in fi. & de fid. instr. inter dilectos. in fin. tunc enim potior dēt esse debitor, qui certat de damno uirādo, quā creditor, qui certat de lucro captādo. ut C. de iure delib. sancimus. C. de codici. l. i. secundum Iac. Bal. & do. meum, qui de hoc no. in sum. de re nun. §. que possunt. uer. quid de pacto §. & hoc etia tenet Hug. **h** Azo. & Accur. prout no. in auth. ut matres tam deb. quā cre. sine prohib. circa fi. Vber. dicit tale pactum ualere. Nam pactū & lex aequi parantur, ff. de pactis, non impossibile, nā & in casibus non fit de iure probatio, nisi per scripturam: quē not. j. de edit. instr. §. restat. uer. sed si alii. Ergo & per pactum fieri potest ut non possit fieri nisi per scripturam. ad hoc facit ext. de uerb. sig. pactum. Tertii dicunt, q. ex qualitate personarū audierunt uel non, ff. de lib. causa. diu. ff. de act. & obl. fin. q. satis est aequum. ¶ **¶** Sed quid si debitor iurauit se non probaturum, nisi per instrumentum incisum? Dicunt quidam, tale iuramentum nō tenere, ext. de foro competen. si diligenti. C. de loca. & cōduc. cū non dubium. Ego dicā tale iuramentum seruandum, ext. de iureiu. si uero. Consilium est ergo, ut procuret, si poterit, testes recipi iudicis officio. Item pactum factum, q. non possit probari, nisi per publicum instrumentū, uidetur esse contra mores, secundum Iac. Bal. ¶ **¶** Quid si ibi dicitur, quod credatur, quātū ad expēsas, simplici uerbo creditoris? Dic. quod iudex nihilominus, uel per sacramentum in causa praestitum, uel etiā de nouo praestandum, interrogabit creditorem super expensarū quātitate. C. de iudicis. properandum §. fin. autem ex gestis. & alias. p. bationes admittet, xxx. q. vltima uideant. & taxabit in finia, prout sibi uidebitur. ff. de in lit. iur. videamus. §. j. ¶ **¶** Sed quot testes erant necessarij in casu illius uer. sed pone. qui est s. dico duos, uel tres sufficere. tot enim sufficerent, si pactum factū nō esset: iuxta illud. In ore duorum, uel trium, & c. vt. 2. q. 4. §. j. ext. de testib. in omni. & ca. licet. j. 4. q. 3. ubi numerus. Arg. tamē cōtra, quod quinque rogati exigantur, C. eodem, testium. & aut. rogati. sed illa locum habent in debito in scriptis contracto: q. nō fuit in nostro casu. Quando autem dicatur in scriptis cōtra, h. dicit l. C. de fide instrum. contractus. ¶ **¶** Quarto m. per cui denriam facit, ut 2. q. j. de manifesta, & c. seq. ext. de accus. euidentia. de iure iur. ad nostrā. iij. de quo habes j. de notoriis crimin. Fit autem probatio per euidentiam sic: Nam si quis clericus habet paruam filiam, ex hoc probatur non diu continuasse, 28. dist. inet. priusquam. & lxxi. dist. inet. proposuisti. in princip. & 33. quāstion. 2. de his. Item si quis publice habet mulierem suspēctam in domo sua, extra de cohab. cleric. & mulier. de sacerdo-

n tibus. & cap. tua lxxxi. dist. volumus. Et breuiter, in quolibet notorio facto similis probatio est, ut in primis concor. Nam & atrox iniuria probatur ex aspectu, ff. de iniur. l. j. & etiam corporis integritas, ut ext. de prob. proposuisti. de frigi. fraternitatis, prope princip. 27. q. 2. nec aliqua. & atas, ff. de mino. l. minor xxv. an. ex aspectu. & contentio de limitibus dirimitur per inspectionem, ff. finium regund. si irruptione. extra de prob. ex literis. Et not. quod in notoriis iuris non remanet nisi sola exceptio, ut in pra. c. de manifesta. & c. seq. & c. scelus. Idem & in notorio facti extra de cohab. cleric. & mulier. uestra. In notorio uero praesumptionis distinguitur: nam si est praesumptio iuris tantum, recipit probationem in contrarium, ut in pra. c. nec aliqua. secus si sit praesumptio iuris & de iure, ext. de iudicis, ca. si. & not. ext. de sponsa. is qui. Praedicti autem quatuor modi habentur extra de restitut. spoliat. cum ad sedem uersificu. nos prioris. & iunge hoc j. de notoriis crimin. §. iam de notoriis. uersificu. P. 10 de Samp. & sequenti. ¶ **¶** Quinto per praesumptionem fit probatio, extra de praesump. asserre, & per totum, s. uersificu. proximi. unde si quis corrumpit testes aduersarii, praesumitur iniquā causam fouere. extra de testibus intimauit extra de testibus. eogen. peruenit. el. j. 3. quēstio. 7. §. tria. prope fin. Item, si contra reum instrumentum inducitur, propter praesumptionem, quae est pro instrumentum contra eum, ipse debet probare, ff. de pactis. iuris gentium. §. quod fere. & not. Insti. de inuti. stip. §. item uerborum. Item si quis saepe inuenitur solus cum sola in loco secreto, & sunt personae suspectae, praesumitur fornicatio, extra de praesump. literas. Idem in qualibet uolenta praesumptione, ut xxxij. quēstione. prima. dixit. extra de praesump. l. i. l. i. ris. de hac dicam j. de praesump. Et not. q. quod uera probatio uincit

ADDITIONES.

- a** Praesente. ¶ intellige, contra quam erat impetratum; super quo vide, q. dixi s. de rescrip. praesen. in prin. super uer. sed obicitur.
ADDE. q. pro hoc facit, quod consuluit Pet. de Anch. consil. xl. q. licet mandatum procuratoris alias exhibitum in iudicio, non reperitur, tamen si reperitur copia facta per notarium, uel legitimatio iudicis, probatur mandatum.
b Quid si. ¶ Et per dicta hic in prin. de vber. uidetur, quod ibi dicitur de ipso, intelligendum de legatis inferiorum a principe.
c Testibus. ¶ Ibi est, quid imputari illi debeat, qui contraxit in scriptis se obligando: ut sic uideatur in scribendo solennitatem illius legis affectum: tunc etiam subornationis id induxit, ut ibi in prin.
d Diligenti. ¶ Vbi scripti de hoc super prima gl.
e Utilitatem. ¶ ff. de testibus, l. j. in prin. ubi dicitur, testium usum necessarium: ad idem in auth. eodem. cit.
f Captando. ¶ Hec ratio nō procedit, si loquatur de creditore ex mutuo in legatario, uel his simili, procedere posset glo. Item ille, qui falso dicit se creditorem, bene procedit.
g De pacto. ¶ Hosti. ibi plene tractat, cui iuri renunciarī possit; & auditor j. de renun. in 3. co. & Iac. de Bel. in §. si j. alleg. ubi ponit hunc casum sub membro, quo mixtim uersatur utilitas communis, & renunciat; de hoc etiam scripti de fo. compe. si diligenti, super j. gl. in fin.
h Azo. ¶ Hosti. ubi s. dicit contrarium de Azone; auditor recepit ab Albert. Gal. qui sic ponit ¶ **ADDE.** q. Bal. consil. 34. in ep. uerba instrumenti tenet tale pactum ualere: & ita consuluit; poterit tamen debitor, secundum ipsum, probare ex certa compensatione, & aduerte quia etiam ibi interueniat iuramentum; quod facit ad uersicul. seq. tamen de iuramento Bal. non facit mentionem: stante tamen statuto, quod solutio non possit probari, nisi per aliud instrumentum. creditor non poterit probare creditum per testes: ita consuluit Pe. de Anch. consil. 31.
i Aequum. ¶ Et placet Alb. Gal. qui has tres opiniones posuit de testi. uer. sed pone. & huc continuat uersicul. tertium, qui sequitur ibi, sed quoties.
k Officio. ¶ Facit ad hoc de iure iur. ad nostram. 2.
l Verbo creditoris. ¶ Cyn. in l. si quis in conscribendo. C. de episcop. & cle. format hanc quāstionem de illo, qui promissit super expensarū & expensis stare sacramento creditoris: & dicit Petrum tenere, quod non ualeat, per l. conuenire. ff. de pact. conuen. super dote. Et si dicitur, quod ualeat, deberet, sicut iuramentum delatum a parte parī, C. de re. cred. l. actori. extra de iure iurand. c. fin. respondet, ibi licere post contractum ex interuallo, quod in contractu non licet; alleg. C. de pact. pig. l. si conuincta cum l. si de pig. ad l. Lucius. Habetur post Alber. Papi. sub l. 2. ff. de in litem iuran. quæstio de debitore, qui nudo uerbo creditoris dare promissit sub damnis & expensis: & arguit per ipsam legem, q. ualeat, & per l. 3. §. si ff. de ee. q. cer. lo. Nam uidetur arbitrator, qui si inique arbitretur, reducit ad arbitrium boni uiri, si loca. & cōdu. si in lege. & de bon. libert. si liberus. Nec obstat l. penultim. ff. de arbi. per id, quod ibi not. in singlo. subdit hoc pactum in mutuo, maxime uideri appositum in fraudem uisurarum, ff. de ac. empt. & uen. Iulianus §. ibidem. & C. de usur. cum allegat, quod proce dit in illo, qui erat solutus foenerari, ff. de pig. act. uel uniuersorum. ext. de pig. illo uos, ubi concord. in ult. gl.
ADDE. ut per Alexan. con. 37. 2. lib.
m Quarto. ¶ uersificu. quasi ad literam fuit Tanc. usque ibi, & etas.
n Sacerdotibus. ¶ Hanc non habemus, sed fuit in j. com. pil. post can. eratam fuit propter Tanc. qui illum allegauerat
o Et not. ¶ secundum Tanc. ubi s. uer. pen.

vincit presumptionem, extra de re iur. super hoc. de presump. c. si ff. quod met. causa non verisimile. Item presumpcio trahit onus probandi in reum in pluribus casibus: quos dic. vt not. feci dum Papam, extra vt eccl. benef. ca. vico. ¶ Sexto, per famam: de quo dic. vt j. de not. crim. §. per famam, & §. primo, vers. vl timo 2. & sequen. ¶ Septimo, per iuramenti delationem factam a parte parti, vt ff. de iur. iur. l. j. & 2. l. manifeste. extra c. h. vel factam a iudice alicui litigantium: puta, quia semiplene probauit C. de rebus ere. in bonis. extra de procur. ex insinuatione. extra de probat. c. 2. b. de quo dic. ut infra de delat. iuramenti, vel per iuramentum in contra. appositum, vt 32 quest. j. omne, quod.

¶ Sed pone statutum est in ciuitate, quod quicunque damnum dederit in vineis, vel pradiis, uel arboribus, credatur iuramento domini possessionis: alicui dicitur intulisse damnum alicui, qui paratus est iurare: opponitur: si ipse non est dominus rei, licet sit dominus possessionis: queritur, qd iuris? Et videtur, quod oportet eum probare se esse dominum rei: quia predicti verbi Possessionis pro ipsa re ponitur, vt C. de pactis inter emp. & uedit. in initio in princip. ibi possessionem, agrum, siue pradium possessionem. ¶ Ad idem C. de donat. inter vir. & ux. si quidem ff. de iud. si de vi. ff. de cond. causa l. data, cu quis mortis causa. ff. si qs test. li. esse ius l. j. §. Sceno. a. C. ne ux. pro marito. l. 3. C. ubi rem act. l. j. ibi, vt dat. possessionis domino, & C. de pig. l. si dominum, C. d. pign. act. l. 4. C. de enic. si controuer. l. C. lib. xi. de omni agro de fer. l. locorum. Argumentum contra: quia verbum Possessionis, pro nuda possessione ponitur: ff. de acquir. poss. l. j. §. si vir. & C. de sacrosan. eccl. in demus. in fin. secundum unum intellectum. Unde videtur sufficere, si sola possessio sit: quia licet improprie, tamen dicitur dominus possessionis, qm habet d. ¶ Nonno, per libros antiquos, & per scripturas antiquas in lapidib. vel columnis sculptas: extra de proba. cum causam. xxx. qu. j. peruenit. 24. q. 2. sanc. ij. ff. de albo scri. l. j. & per librum censuale Roman. eccl. ext. de pre. ad audientiam. C. de fid. instr. auth. ad hoc.

¶ Si de prob. censu. ¶ Decimo, per literas sigillatas sigillo episcopi, ut extra de prob. post cessionem. xi. q. 3. cur. & c. debent. ext. de testib. cum a nobis. r. 8. dist. c. 1. extra de preben. cum secundu & de fidei iur. puenit. xx. q. j. vidua lxxiii. dist. in nomine patris. in fi. xcviii. dist. c. j. & 2. C. de epis. & cleric. si qui. extra de cleric. peregr. c. j. Item sigillo legati extra de confir. vii. uel inutil. cum dilecta. Item sigillo cardinalis, vt ext. de fide instrum. quod super his. Item sigillum abbatum facit fidem, xix. q. 3. statuimus. extra de his, q. fiunt a prel. ea noscitur. quod amittebat dominus Clemens papa r. i. in magnis abbatibus, vt ext. Cluniacens. Item sigillum capituli, uel quentus, facit fidem. extra de proba. tertio loco, de ap. significauit. & cuiuslibet collegij, extra de exce. prelat. cu dilecta lre credit sigillo episcopi alicui, si sit notu, i. 9. q. 2. c. j. & 2. cuiuslibet prelati. extra de dolo & contu. veritatis. & c. cum olim. & de presump. cum in iuuentute. e. extra de maior. & obed. cum in ecclesiis. Secus, si ignotum sit, extra de fide instrum. quod super. ext. de cleric. peregr. c. j. Item sigillo episcopi extra de fide instrum. cu dilectus. C. de adulter. quamuis. Curia Romana tenet, quod non creditur sigillo, nisi sit authenticum, ut ext. de fid. instrum. c. 2. extra de sent. excomm. cum medicinalis. §. j. libro sexto, de custo. reorum, diuis & in pra. c. cum dilectus curia. & c. post cessionem. Unde sigilla archiepiscoporum, episcoporum, officialium suorum, & principum & abbatum exemptorum & notariorum iurisdictionem habentium, faciunt fidem in alienis negotiis, non autem aliorum abbatum inferiorum, uel decanorum, uel archidiaconorum. licet praesint iurisdictioni, nisi in his, quae sunt suae iurisdictionis. tunc enim cuiuslibet ordinario, uel delegato creditur: argu. pred. de cretal. cu a nobis. & in hoc videtur papa Innocent. assentire, qui no. extra de fide instrum. c. j. & 2. quod sigilla episcoporum, & §. faciunt fidem: inferiorum vero episcoporum no, nisi ut iam dictum est: & nisi consuetudo hoc habeat, quod eorum sigillis credatur, de his, quae extra iudicium fiunt, & quantum eis credatur, puta vsq; ad certam summam, & inter quas personas: statum enim in hoc consuetudini, quae facit sigilla authenticia, ut extra eodem tit. cu dilectus. argum. C. de emancipat. liber. l. j. ix. quest. 3. questus. & in fra titulo 2. §. nunc videndum. uersu. fina. ¶ Sigillum autem cancellarii Parisiensis fidem facit, secundum dominum meum, vt extra de testib. praesentata. Argumentum contra, quod sigillum priuatae personae fidem faciat, C. de rebus alien. non alie. 2. ff. de procurat. l. 2. ff. de testib. ad testium. Instr. de testament. §. possunt. ff. de procu. si procuratore m: vbi de hoc: sed illud loquitur in negotio proprio contra se. de hoc dixi supra de procurat. §. ratione autem formae. uersu. item quod non sunt.

¶ Et generaliter scias, quod creditur literis cuiusque de his, quae facere potest, vel debet ratione officij sui: vt si archiepiscopus citer ad consilium, i. 8. dist. c. si quis metropolitano, uel ad consecrationem episcoporum, lxxv. dist. c. non debet, vel si episcopi abentes per epistolas in hoc consentiunt: extra, de temp. ordin. nec episcopi, uel si episcopi, qui solus remanent in provincia, vo-

cet episcopos vicinae provinciae ad consecrationem metropolitani, uel etiam populus eo negligente, ut lxxv. dist. c. si forte. vel si capitulum citet canonicos ad electionem faciendam ext. de electio. cum inter. vel si conuentus licentiet aliquem monachum. xix. q. 3. statuimus. vel si episcopus mandat vitari excommunicatos, i. 9. q. 3. cur. Idem est de literis commendatitiis, vt 72. dist. per totum. De his et, quare ratione officij facere non debent, aliquando creditur eis, ut patet in episcopis, qui dant literas testamentiales de ordinibus, vel moribus. uel fama alicuius, ut extra, de cleri. peregrin. c. j. & extra de dolo & contum. c. ueritatis. & de presumpcio. cum in iuuentute. in fin. Idem etiam iudicandum est in procuratore ad impetrandum & contradicendum constituto, & in omnibus aliis, ubi nullum, vel modicum praedictum generatur. nam in praedictis casibus, & si non constet sigilla esse eorum, qui scribunt, uel etiam si modice auctoritatis homines scribant, creditur eis, secundum Papam. ¶ Et nota, quod habens proprium sigillum, non debet cum alieno sigillare: sed nec debet quis cum alieno sigillare, nisi hoc in litera profiteatur. Item sigillum ad causas, non facit fidem in aliis: de hoc §. de carat. §. iam de citati. one. uersu. l. iteris. & j. de instrum. edit. §. postremo. uersu. item.

¶ Quod non est sigillatum & seq. ¶ Illud etiam scias, quod illud quod ius civile vocat annullum, in praed. l. & similibus, ius canonici cum uocat sigillum, ut in praed. concor. Apponitur autem sigillum & subscriptio duobus ex causis: ¶ quandoque in signum consensu, xii. qu. ij. sine exceptione. extra de electio. innotuit de procurat. ca. r. ff. de pig. fidei iur. §. fina. & l. seq. quandoque in signum testimonij, ut in praed. l. ad testium. & ff. de pig. Caius. quandoque in signum auctoritatis, vt i. 2. q. 2. cum redeptor. & c. sacrorum quadoque in signum confirmationis, & ex pluribus aliis causis: propter quod in litera debet dici semper, ad quid sigillum apponatur: de quo, & quid iuris sit de schedulis vacuis traditis, quid, & per quos, quando, & ad quem effectum in eis scribi debet, dic. §. secundum Papam, ut not. extra de fide instrum. cap. secundo.

¶ Hoc autem certum est, quod sigillis duorum, uel plurium executorum creditur. Hinc est, quod literis patentibus abbatibus dicitur se aliquem recipi fecisse, creditur: quia ministro creditur in factu sibi commissio, quod qualiter intelligatur, no. j. d. remissio. §. uersu. uer. sed nunquid. ¶ Undecimo, per denunciationem publicam personarum quod dic. ut infra, de accusatio. §. primo, uersu. cum, hoc aut scias. si pra. de citatio. §. sequitur uidere, uersu. l. sed nunquid. ¶ Duodecimo, per communem opinionem: quod i. 9. dist. c. i. uersu. vlt. & sequen. ¶ Decimotertio, per indicia indubitata, extra de haeretic. excommunicamus, i. in fi. C. de rei uer. g. indicia. 3. q. 3. sciant. ¶ Praedicta autem habet locum in probatione facti:

ADDITIONES.

- a Ver. vlt. ¶ Extensio, & est circa medium §.
- b C. 2. ¶ Hucusque Tanc.
- c Possellum. ¶ Sic de re iudic. cum a quibus. ubi scripti post Innocentium.
- d Haber. ¶ Octauum modum probationis, scilicet per aspectum oculorum, qui de hoc obliuione auctoris, vel errore scriptoris, uide in Sum. eo. tit. §. hinc, & illud tamen uidetur §. expressis sub quarto.
- e Cum causam. ¶ Vide, quod ibi not. in gloss. j. & quod super ea scripti post H. o.
- ADDE ad uer. seq. scilicet decimum, per literas sigillatas, quod creditur literis episcopi cum solo sigillo, etiam plura asserentibus, quae fieri possunt eodem tempore: Rota in antiq. decif. 397. An autem creditur epistolae transmissae tertio amico contra scribentem? uide Rotam in antiq. dec. 430. quod sic.
- ADDITIONE. Adde tu, videndum Car. Zab. in c. post cessionem: extra eo. tit. de proba. ubi pulchre determinat, an literis episcopi credatur? & an litera sigillata absque testium subscriptione, probent: & quando dicatur sigillum authenticum? uide late per Gui. Papae in quaestio. b. suis, q. 175. incip. litera quantuncunque. & q. 481. in c. literis. ubi, an creditur literis non sigillatis? Hen. Ferran.
- f C. 2. ¶ Ibi uide, quod scripti in gl. magna. uersu. sed quid de his, in fi. & qd scripti de sol. c. 2. super uersu. quibus.
- ADDE ad uer. seq. Rot. in antiq. decif. 397.
- g Sciant. ¶ Quae lex uult. C. e. ti. ubi Cy. tractat, an crimē probetur per instrumentum: & quaestione meam de hoc uide super regula. semel malus. de reg. iur. lib. 6. Vltra id scias, qd Tho. de Pipera. fecit sub tractatu de fama, plenū tractatum de indicij: quem decurando, ut hunc uer. facit in materia remissibile, prosequar, sic dicēdo sicut ipse, ubi §. uer. uiso de fama. ubi quaerit quatuor: Quid sit indicium, unde dicatur, ex quibus oriatur, & qd sit eius effectus: & ante omnia differētia inter Indicium, quod producit secundam, ad illud quod corripit: uide Inno. de elec. ubi periculū in fi. ult. gl. lib. 6. cum sua remif. & iste est primus modus, quo sumitur indicium, extra de fur. qui cum fure. ff. de praef. uerb. l. solent. Quandoque sumuntur indicia pro plena probatione, C. de rei uen. indicia. & de his no. querimus: in p. pposito. n. ponit indicij p. notabili signo maleficia, uel alterius rei ad ipsius ueritatem habēda. Dicit aut Indicij ab indicādo, ut §. & in pra. l. tolēt. Orit aut ex his, quae urgere debent iudicij animū ad credēdo maleficia, uel rem aliquā, de qua agitur euenisse. saltē credulitatem, quae cum moueat ad torturā. Effectus est, ut ex indubitatis indicij puniatur reus, ex dubiatis Spec. secunda pars. P tor-

torqueatur, ut dicitur de secundis dicam. j. de not. crimin. super s. ut autē. in prin. Ponitur de primo exemplum, cum de camera habente vnicū adi-
um & egressum, egreditur aliquis pallidus cum gladio sanguinolento: &
ibi inuenitur homo mortuus: & de hi. loquitur praed. l. sciat. Palliditas. n.
& trepidatio est unum indicium, ar. ff. de qua. l. de minore. s. pen. Delatio
gladij potest dici aliud indicium, qd lex praefinit ad malis. C. ut armo. usus
Luna. l. xj. & in auth. de armis. col. 6. sanguinolentia gladij, aliud indicium
ex quo caput pietura, sicut & alias ff. de do. inter vir. & ux. l. utrū. Sed q
alia indicia sunt rarissima, dat Thom. alia: Occisus est Titius in vinea, vel
fundo: q. Scius occiderit, non sunt testes: sed sunt de inimicitia, de vibra-
tione gladij illius, q. viderunt fugientem de loco maleficii tpe maleficii.
itē de uoce & fama, q. occidit: hēc quatuor, fm eū bene probaret Titium
per Scius occisum: & sic intelligit praed. l. sciant. & s. v. alias. numerus. in l. 3.
ff. de testa. Potius videt fienda tortura, ut ex ore suo indicet, 21. dist. nunc
autem. ff. de iure fisci, imperatores. Aliud exemplum sub eodē themate
nō extant, testes, q. Titium occidi fecerit Scius: sed probatur, q. ipse Scius
erat inimicus Titij, ff. de questio. l. j. s. praeterea. & de legato. l. scidū. s. 2.
q. tēpore occisionis erat in loco, q. receperat occidentē, q. occidens erat
familiaris & domesticus eius: probatur fama, q. Scius iactauit se, q. illū fa-
ceret occidi, & erat homo ad id potēs, C. qd metus causa, l. metū. ff. ex qui.
cau. maio. l. 2. & 3. & q. inter eos offensa pcellerat: de his et dicit possit
intelligi leges illas. Tenet et Thom. q. fama sola nō est sufficiens ad torturā,
ut dicā j. de not. crimine, s. fama super verū, quid si agentis. in fi. Hec verba
recepti Gui. de Suzar. ut propria, in lectura & in quaestione statutorum
sub litera S. & vide j. de praesum. s. ult. uer. sed pone: P. ¶ ADDE, an per
instrumentū probetur crimen. Feder. p. 24. Oldra. p. 98. & an ex praesum-
ptionibus uolentis quis possit condemnari, per Alex. p. 15. s. lib. ADDE
ad hanc materiam indiciorum, quae plene dicuntur per do. Ant. de But. &
Abb. Sicu. & Fel. in c. iurauit. extra de proba.

ne facti: probatio uero iuris fieri debet per leges, canones & con-
suetudines, interdū directe, interdū uero per argumēta, ut j. de
a disputatio. Deo dante, dicemus. ¶ Hoc quoque scias, q. proba-
20 tiones in uno iudicio facit, puta attestaciones, cōfessiones, &
huiusmodi, fidem faciunt in alio: & etiam factae corā arbitro, si-
dem faciunt coram iudice, quod intellige, ut in cōcor. que sunt
supra tit. prox. § nunc uidentur. uer. quid de confessione.

21 Sed nunquid cōtra attestaciones productae in iudicio, fidem
faciant coram arbitro? videtur, q. non: quia C. de testi. l. fi. hoc
nō dicitur, ext. de deci. ad audientia. & de trasla. episc. c. 2. uer.
sed neque & uer. unde, si circa. Dic contra multo fortius, cū iudi-
cū dignius sit arbitrio, arg. C. de arbi. l. j. & q. acta pperua sunt.
ut C. de re iudic. l. fi. & arbitria ad instar iudiciorū se habent. ff. de

22 ab l. i. ¶ Antestamentum potest probari per publicum instru-
mentum, uel etiam per duos, uel tres testes: uel etiam eius obscu-
ritas declarari corā eis. no. C. de fideicō. l. fi. ff. de heredes. § j. C. d.

23 b. pos. secundum tab. l. 2. ¶ Sed pone iudex in sententia dicit,
condemno T. tutorem P. qui satis dedit, & inuentariū fecit. quae
ro, an ex hoc probetur tutor, & q. pōdita fecerit? Et uidetur, q. sic,
etiam si solummodo se tutorem dixit, ut ff. de verb. obli. fi-
ciendum est. Inst. de fidei. in fi. C. de cōtrahe. & conamit. stipul.
j. & pen. Dic cōtra: quia id debet probari re ipsa, & uere: ut ff. de

24 b. Publici quaecunque in fi. & in a. th. ut sponsal. § 3. b. & uide ad
hoc, quod no. s. de proc. § rāione quoque, uer. illud. & j. de instr.
c. di. § restat. uer. in summa. ¶ Sed nunquid probatur quis ex

25 c. communicatus eo ipso, quod petit abfolui? Et uidetur, q. sic,
ut probatur & not extra de electi. uenerabilem § sunt enim. Tu
dic contra: nam plerumque petitur abfolutio ad cautelam, extra
de app. ad praesentiam. de sentē. excō. c. per tuas. & c. solet. Nec
obst. praed. § sunt enim ibi, dum per nūcium, & c. nam illa dictio
Dum, non dicit causam, quare recognouit, sed tempus, quan-
do recognouit, supponit enim, quod recognouit, & quādo, & c.
non autem intelligitur, q. in eo cognouerit, quod petit: in eo
tamen, quod petit, uidetur, q. malam habebat conscientia, q.
petiisset ad cautelā: quod ibi non dicitur, q. petierit ad cautelā.

26 d. ¶ In summa nota q. testium falsitas potest probari per alios
testes, qui interfuerunt corruptioni, uel subornationi illorum,
uel si indirecte testificantur cōtra illos, extra de testi. ex tenore.
& c. sicut per eos autem, qui falsum tulerant testimonium, nihil
probat: quoniam eis non credit, ut ext. de testi. sicut. & de pro-
bat. licet causam. v. q. j. quicunque. 22. q. s. si quis pūctus. & c. par-
uuli. ueruntamen admittendi sunt illi falsi testes, tāquā si ipsius
accusatores, ad detegendum fraudē: & parum est eis credendum
contra se: pro se uero nihil arg. ext. de testi. infirmant. & de testi.
co. peruenit secundū T. ¶ de hoc dic, secundū Vin ext. de re-
f. s. series. ¶ Et no. q. post dicta testium publicata & etiam post sen-
tentiam potest falsitas probari, ut in pra. c. licet. & in authen-
de testib. § quia uero. Instrumentorum quoque falsitas probat
similiter per testes, ut ext. de pbat. c. s. & arg. C. cum precibus.
Probat et per cōparationem bullae, & per chartae similitudinē,
& per cōparationem literae, & per modū dictaminis, & quibuf-
dā aliis modis, ut ext. de cri. fal. licet. & c. seq. & c. § graui. & ext.
de fide instr. Irer dilectos. & j. de instr. ed. § restat. & § postremo.
& s. de rescript. § praesentia. Veruntamen T. nō adhibet planā

g fidem probationi, quae fit per cōparationem literarū, seu scriptu-
rae, nisi alia valida adminicula sufficiant: quoniam aliter scribit
homo iuuenis, quā senex aliter sanus, & aliter ab aegritudine cō-
ualecens, praeterea calami, pennae, & chartae diuersitate scri-
pturae, uel similitudine operatur: haec probatur in auth. de inst.
cau. in prin. ut ext. de fide instr. inter dilectos De probatione au-
tem per cōparationem, not. Papa extr. de fide instr. c. j. i. Proba-
to autem vitio falsitatis, rescinditur sententia per eam lara, & q.
quid inde sequutum est, Quod, & quid iuris sit de falso, dicit j.
26 de sententia § fi. uer. in summa. & seq. ¶ Hoc quoque notan-
dum est, q. medico creditur de sua medicina, C. libr. 1. 2. de remil.
k semel. ext. de ara. & qual. ad aures. ¶ Item naturali creditur de na-
tura, ff. de sol. si pactū Fabro de fabrica, in auth. de non alie. aut.
l. permu. § quod autem Doctōri de discipulo. ¶ Magistro militum
de suo milite, C. de offic. magistrī offi. l. j. Aduocato de cā. in qua
aduocat. m. C. de iud. rem non nouam. § patroni contra C. de of-
ficio assessoris. nemo ad fin. Seruo de facto suo, C. de quaestio. inter
rogari ff. de ed. l. edic. l. quaro. in fin. contra iij. quest. § si rem in
n criminali. uer. item serui rescripto. & uer. item serui neq. ¶ Item
menfori de officio suo, ff. si ment. fal. mo. di. l. j. ff. finium regum
irruptione § j. extr. de refc. quia iudicante. Tabellioni de officio
suo, C. de falsis. si quis decurio. & j. tit. 2. § restat. Et viatori de suo,
ff. de rebus cor. l. magis. § ne tamen & generaliter vnicuique in ar-
te sua experto credendum est, quinqueagēma dist. ut consti-
tetur ibi, experto crede & confessori de confesso, extra de simo.
nemo. & no. extra de testi. testimonium. Et probet hoc scire p-
pter testes: quia magis credendum est ei, qui de arte sua testifi-
catur. Vnde cum quidam scholaris Boni. repeteret a quodam cl-
pfore pecuniam suam, campfor eum cum sacralcstro percussit: cap-
for uero accusatus, respondit, quod quadam mulā illum cū po-
de interfecerat: is uero, qui accusationem prosequabatur, chirur-
gum fecit examinari, ut videretur, an ictū sacralcstri, uel pede mul-
lae, interfecisset: fuisse & rescriptum fuit p chirurgico, quod ictū
sacralcstri: & fuit pronuntiatum, quod eorum dicto credendum
28 erat, per l. C. de iur. certi. & in proemio Digestorum. § j. ¶ Vi-
timo nota sex genera semiplena probationis. ¶ Primum per u-
num testem, ff. de dote preleg. Theopompus ff. quem ad test. ap-
l. j. § fi. ff. de iur. iur. si duo. Si enim duo faciunt plenam, ut 4. q. 3.
ver. ubi numerus. extra de testi. in omni. ergo unus semiplenam.
Nec obstat ff. de quaestio. maritus. non enim ibi prohibetur tor-
queri ancilla, ideo quia non praecessisset indicium. sed quia cōtra
dominū postulabatur torqueri: quod esse non debet, C. de
l. j. r. 2. § in patrono. item nec C. de testi. iurifur. q. uerum
est, quod dictum unus non probat plene, sed semiplene. ¶ Secū-
dum est per collationem alterius scripturae: ex qua non plena, sed
qualisqualis sumitur probatio, in auth. Col. 6. de instr. cau. § si
vero moriantur. & § seq. Tertium, per scripturam domesticam:
quae non sola, sed cum aliis valet: & sic semiplenam inducit. C. de
o probat. instrumenta. ¶ Quartum per fugam, in auth. col. ix. de
collatorib. § super hoc. & § si quis autem. extra de praesump. nul-
lus. 3. q. ix. de reuocum. ¶ Quintum, quando quis dicit in iurib.
pullum: qd quā non est uerisimile, & sic est semiplena probatio cō-
tra eum, oportet eum id aperissime probare, puta per testes, uel
duos excellentes, ut colligitur ff. qd met. causa, non est uerisimi-
le p. ad idem ff. de verb. obli. ubi autem non apparet. Sextum, p. fi-
mam: q. ut ver. 6. De semiplena probatione, no. s. de off. om. in. § po-
stremo

ADDITIONES.

- Dicemus. ¶ Ad litteram fuit Tanastē uer. tēmittebat autem ad suum iur-
sum de allegacionibus.
- § 3. ¶ Hucusq. Vber. de Bob. chart. 3. uer. quid si sententia, quod poluit.
Io. de Deo Causili. v. rub. antepe. uer. item quāritur, quid.
- In summa. ¶ facit, quod no. de prae. dilectos. in 3. glo.
- In summa no. ¶ Secundum Tan. titulo, quo remedio ualida sententia re-
leuetur, ultra medium.
- Secundum Tan. ¶ ubi proxime dixi.
- Series. ¶ Cuius dictū uide s. de teste. § qualiter. uer. sed opponitur.
- Rescript. ¶ s. secundo.
- Veruntamen T. ¶ Vbi dixi § prox. uer.
- C. j. ¶ Vbi scriptum in prin. 2. col. uer. ad hoc autem remil. ad summa. Host.
dat auctor j. instrumentum. ultra prin.
- Ad aures. ¶ De hoc j. de homi. uer. pone. A. & I. & uide, quod ibi dicam
post Gui. de Suz.
- Discipulo. ¶ 1. 2. q. j. c. j.
- Aduocat. ¶ Cum uult illam prosequi, ut iussam, uel eam recusat in iussam:
sed non potest esse testis pro clientello, ut de testi. Romana. lib. 6. contra
eum sic, ut ibi not. indicare autem in causa non potest: & si colligitur
contrarium.
- Serui neque. ¶ Solue. ut utrobique not.
- Instrumenta. ¶ De hoc j. de iur. delatio. uer. j. in fin.
- Verisimile. ¶ Et extra de praesumpcio. quia uerisimile.
- Famam. ¶ Tho. de Pipera. non facietur famam facer-
bationem.

Qualiter probetur simulatio contractus Barto. in l. pacta nouissima. de
pact. & l. 4. §. sed si ab ignoto. ff. de manum. & l. si unus. §. illud. de pact.
per Bald.

* De probatione iurionis seu parentela: not. in l. filium. ff. de his qui sunt sui vel alien. iuris. & l. si vicinis. C. de nup. & l. nō nudis. & l. nō epitolis. de prob. Bal. in d. l. non epitolis. de prob. & l. si p. de lib. agno. & c. per tuas. de

* In I Nefennius, de nego. gelus, ver. e contrario, nota hic, quod dubia probatio releuat probantem: & hoc vbiunque aliquid est in dubio statutum

* An communis opinio aequaleat veritati. Bald. in l. j. C. de testa. plene dicitur fingit Bal. de acquiren. here l. i.

marin.

* Nota q. vbi non cadit probatio necessaria concludens, accipitur ea quae probabiliter concludit, Iaco. Butri. 5. & Lueque. c. ii. & L. testium. ff. de test. l. quidam. ff. de prob.

* Nota quod dictum testis ambiguum interpretatur contra produc-
tem, de quo per Bartolin. Inter alia dicitur, s. si Sockum de verbo obl.

* Nota q. probata fama, & ipsius opinio, ipsa veritas videtur probat
ubi agitur de hominis qualitate probanda, Bald. in d. l. j. de testa. facit in
q. d. de testib. de re mil.

fuisse, fufficit enim qd probatio concludat de eo tempore, quod est de iur.
flancia quæftionis, vt d. l. j. per Iur. & allegat de teftibus, l. ad teftum.

* Quomodo probetur matrimonium exoris & prelatura. Inno. in c. illud de presumptionib. Arch. in c. forte. de electib. 6. Ioan. An. in c. similibus de testat. in 6. Alberic. in l. i. de nub. Cynus in l. quisquis ad

necesse ponere seu probare, qd hoc ipso videtur se astringere ad probandum, & text. in denuncia. s. quid tamen, de adulter. videtur innuere nisi probet, legi debet absolutio, vide ad hoc c. licet ext. de probat. in g.

* Si volo probare me possidere a tanto tempore citra, ut puta a xl. annis, tra-
debo capitulare q̄ possedi talem rem a xl. an. & citra : nam dicto S.
denotat continuationem temporis, nam si simpliciter dicerem q̄ posse-

In l. si super chirographis. C. si certum per. in veris. testimo. no. q. si iudex n. debet admittere instrumentū non solemne: nā paria sunt instrumentū ho-

* In quoniam. C. de heret. verum p^o q^o Tolet a p^oni in instrumenti.

* An signo vel marchio meo quod reperitur impressum animasi vel alicui rei probetur qd sit meum no. in l. quid in publicis, de feriis fugiti, vide signata. C. de fabricensib. lib. xi.

* Vir legavit uxori suæ, & iussit non debere molestari per hæredes suos sub
pena privationis hæreditatis, & qñtari debeat sacramento dictæ uxoris

de probare. ita dicit Bal. in l. si tutor. C. de peric. tuto. fac. quod nota fac
de Are. in l. licet imperator. de leg. j. & sic probationes legum sunt liquidæ
fixæ. & sic si lex mandat dari dicto. vel scripture alicuius. q. illa est proba.

bationum: focus in materia dispositionis. De presumptionibus uero notat Iac. But. in l. siue possidetis. de probationibus. in Rub. ff. de prob. uidelicet de presumptionibus, ut s. dixi.

* An medico sit credendum, & an uno, vel duobus, & an sine iuramento. Bar.

* Nota q scriptura actoris obtinet vim trium testium, l.ancimus. C.de testi-
sta. In hoc caso oportet de exenatato. s. iuric. An credatur de suo sacra-
mento in casu fortunato Bar. in l. si quis cautio. & in Auth. ei. de tempo.

* In l. vii. ver. is a tein. de eden. f. ang. l. que incipit. h. x. et. r. a. n. o. c. e. b. a. l. l. n. o.
gl. q. u. e. v. a. n. t. p. e. r. r. a. t. i. o. n. e. s. p. r. o. b. e. n. t. d. o. m. i. n. i. u. m. v. u. d. e. s. i. f. a. n. t. i. n. d. u. s. t. r. a. t. i. o. n. e. s.
p. r. e. f. a. l. i. x. f. o. m. e. n. t. o. r. e. m. q. u. i. p. o. r. t. a. b. a. t. b. u. l. l. a. s. p. a. n. n. o. r. u. m. s. i. n. m. o. d. o. r. a. t. i. o. n. e. s.

campi stabu. q. dominium presumitur. nec debet probari hoc. est uerum
nisi statutum minus recederet a iure communi. ut puta si diceret. si de

que ratione p. foris & loquitur. lex cornelia. §. j. de iniuriis: quandoque ratione rei, & loquitur. §. in locum. fac. l. 2. §. j. de orig. iur. Ball. vbi §. & idē

* Qualiter probetur aliquam fore cabinam, not. in l. feruus feruum, alias

Alia actio probetur per testes. Bal. in l. ne in arbitris. C. de arbit. l. gesta. C. de re iudicata. Angelus in l. si prator. ff. de iudicis.

* Nota quod in factis multum antiquis optimo generalis habetur pro veritate
Balth. in conciliis. C. de episc. & cle. Inn. in c. cum causam de iura. c.
Inn. & in c. veniens de verbo. c. 15.

¶ An semiplena probatio sit species probationis. no. in c. j. de iur. q. no. 6.
C. de Carb. edicto. l. si. ¶ An oblicuius plura videatur se ad fingere ad on
ni probanda no. in d. forme. l. de iur. q. nonnulli. l. c. Nilhil sciendum in

ris prius debent recipi, quã telles rei. ver. ego puto. **G.** ¶ Affabens dilu-
cidi intervallo, præsumitur affugisse tempore futuris, vel tempore sa-
nitatis. ver. ponit. **G.** ex factis, et non ex similitudinibus. ¶ Et cond. indebi-

tu credis: respon. per verba, quæ proferis, ver. illud aut. G. & idem est pro
bare communem opinionem, & omnium opinionem, ver. I. & scilicet G. & per co
munem opinionem probatur, quod aliis fieri rebellio, vel index, ver. ve

G. & vide Cy. C. de pferi. lon. fem. l. pe. & s. de po. s. pono me p. n.
uocatus debet omnes attestaciones rimari, tam suas, quam adue.
eria per testes aduersarii quandoque quis probat. & si

